

**Міністерство освіти і науки України Глухівський
національний педагогічний університет імені
Олександра Довженка**

Грибенко О. М.

**«Актуальні питання української революції 1917 – 1921 рр.»
Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів
спеціальності 014 Середня освіта (Історія) за освітнім ступенем
«Магістр» (електронний варіант)»**

Глухів 2016

УДК: 947.7,Т.3 (4Укр)

ББК: 63.3 (4 Укр) 6

Г 82

Рецензенти:

Гладушко О. Ф., старший викладач, Глухівського агротехнічного інституту С. А. Ковпака СНАУ

Сидорович О. С., кандидат історичних наук, доцент, кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВП НУБіП «Ніжинський агротехнічний інститут»

Чумаченко О. А., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Грибенко О. М. «Актуальні питання української революції 1917 – 1921 рр.» Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Історія) за освітнім ступенем «Магістр» (електронний варіант)»

Зміст

1. Вступ	4-6
2. План семінарських занять зі списком використаної літератури	7-34
3. Тематика магістерських робіт	34
4. Список використаної літератури	35-50

Вступ

Курс «Актуальні питання української революції (1917 – 1921 рр.)» належить до нормативних дисциплін циклу гуманітарної і соціально-економічної підготовки навчального плану підготовки студентів спеціальності 014 Середня освіта (Історія) за освітнім ступенем «Магістр». Викладання даного курсу передбачає вивчення інших суспільно-політичних дисциплін, зокрема історії українських правових і політичних вчень, історії держави і права України, новітньої історії України, історії міжнародних відносин України. Лекційний курс передбачає ознайомлення з найважливішими темами та проблемами, які формують уявлення про зміст та специфіку українського державотворення за часів національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр. і вимагають системного, узагальнюючого підходу.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

1.1. Підготувати майбутніх спеціалістів до самостійного аналізу актуальних проблем державотворчих, культурних процесів на території України та сформуванню у них інтересу до минулого своєї Батьківщини.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Актуальні питання української революції 1917 – 1921 рр.» є:

- характеристика стану наукової розробки проблеми;
- показ основних етапів у розвитку української національно-державної ідеї в 1917 – 1921 рр.;
- з'ясування основних напрямків зовнішньополітичних орієнтирів за часів національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.;
- визначення етапів відродження української національної державності та пояснення впливу різних моделей державного управління періоду 1917 – 1921 рр. на процес державотворення;
- аналіз альтернативних напрямків (національно-демократичний і радянський) в державотворенні в зазначений час, їх ідентичну легітимність, основні засади діяльності вищих органів представницької та виконавчої влади;
- висвітлення особливостей формування законодавчої бази, функціонування вищих органів державної влади;
- розкриття проблеми і труднощів, що призвели до занепаду національно-державного напрямку у державотворенні, а також фактори, які сприяли утвердженню радянської форми державності;
- аналіз здобутків і прорахунків українських урядів, зокрема у вирішенні національного і соціально-економічних питань.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні події, явища і процеси, їх причини і наслідки;
- визначних діячів даного періоду;
- ключові поняття і концепції сучасної історичної науки;
- найважливіші джерела і літературу;
- періодизацію історії України 1917 – 1921 рр.

уміти:

- логічно мислити і викладати матеріал, робити аргументовані висновки;
- користуватися наочністю, додатковою літературою;
- використовувати основні терміни та поняття;
- під час лекцій, семінарських занять і самостійної роботи студенти повинні оволодіти навичками роботи з історичними джерелами і спеціальною та загальною літературою.

Попередні навчальні компетенції ґрунтуються на засвоєнні курсу «новітньої історії України», історіографії та джерелознавства України, історії українських правових і політичних вчень, історії держави і права України, історії міжнародних відносин України.

Міждисциплінарні зв'язки:

З курсу «новітньої історії України», історіографії, джерелознавства історії України, конституційного права України, історії держави і права України, історії правових та політичних вчень України, історія міжнародних відносин України тощо.

Анотація.

Перелік основних тем:

Українська революція (1917 – 1921 рр.) в історичній науці. Законодавчі та нормативні акти українських урядів щодо визначення статусу української державності в 1917 – 1921 роках. Становлення вищих органів влади за часи Української Центральної Ради (травень 1917 – квітень 1918 рр.). Розбудова вищих органів влади за часи Української Держави (29 квітня – 15 грудня 1918 р.). Конституційно-правовий статус вищих органів влади за добу Директорії УНР. Державна модель УРСР (січень 1919 – 1921 рр.). Зовнішньополітичні орієнтири українських урядів у 1917 – 1921 рр.

Запропонована програма має забезпечити реалізацію в навчальному процесі принципів історизму, об'єктивності, науковості в оцінці фактів, явищ, подій української історії; сприяти формуванню історичного мислення та національної самосвідомості, активної позиції майбутніх спеціалістів, їх патріотичних та морально-етичних переконань.

Місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівців: дисципліна «Актуальні питання української революції 1917 - 1921 рр.» вивчається під час підготовки студентів спеціальності 014 Середня освіта (Історія) за освітнім ступенем «Магістр», включена до навчальних планів як нормативна дисципліна циклу гуманітарної і соціально-економічної підготовки (другий рік навчання).

Основні поняття та терміни:

Українська національно-демократична революція, Українська Центральна Рада, Українська Народна Республіка, вищі органи влади, Комітет (Мала Рада), Генеральний Секретаріат, Рада Народних Міністрів, Рада Міністрів, Колегія Верховних Правителів, Трудовий Конгрес, Генеральний Суд України, Державна варта, Державний Сенат, апеляційний округ, з'їзд мирових судів, військові трибунали, прокуратура, адвокатура, Державний банк, автономія, федерація, незалежність, адміністративно-територіальний устрій, органи місцевого самоврядування (комісаріат), Гетьманат, Українська Держава, Академія Наук України, старостат, гетьманська адміністрація, апеляційні палати, комерційний суд, земельні комітети, Земельний банк, Директорія УНР, Український Національний Союз, петлюрівщина, ВЦВК, «військовий комунізм», Рада Народних Комісарів, Народний Комітет, Західноукраїнська Народна Республіка, Українська Національна Рада, Брест-Литовський мирний договір, Варшавський договір, Ризький мирний договір.

Згідно з навчальним планом, крім лекційного курсу з «Актуальних питань української революції 1917 – 1921 рр.», проводяться групові семінарські заняття (від лат. *seminarium* - розсадник). Їх мета – сформуванню у студентів умінь самостійно вивчати питання історії української революції (державотворення), аналізувати законодавчі акти, формулювати і обґрунтовувати історико-теоретичні висновки та узагальнення. Для підготовки до семінару студентів пропонуються тема, план семінару, методичні рекомендації і рекомендована література з урахуванням нових оцінок історичних подій та осіб. Семінарські заняття виступають також засобом перевірки рівня сформованості навичок самостійної роботи, що є однією з найважливіших форм навчальної роботи студентів та сприяють вихованню ініціативи, активності, самостійності в роботі, привчають до систематичного, планомірного засвоєння навчального матеріалу, монографічної та іншої літератури, законодавчих і відомчих актів.

На семінарських заняттях ведеться облік поточної успішності студентів. Пропущений з будь-яких причин семінар, а також незадовільний виступ на занятті, необхідно протягом тижня

відпрацювати шляхом написання реферату з відповідями на всі питання даної теми та подальшого його захисту. В іншому випадку студент не допускається до участі в наступному семінарі. Невиконання зазначених вимог щодо семінарських занять є причиною не допустити студента до складання підсумкового іспиту.

**ХІІ семестр
Модуль І.**

**Законодавча база українських урядів 1917 - 1921 рр.
Змістовий модуль І. Конституційно-правовий статус законодавчої бази в 1917 –
1921 рр.
Семінар № 1-2.**

Тема 1-2. Українська революція (1917 – 1921 рр.) в історичній науці.

План:

Заняття 1.

1. Методологія дослідження державотворчих процесів 1917 – 1921 рр.

2. Джерелознавча база дослідження:

- а) архівні джерела та їх характеристика;
- б) спогади, щоденники, мемуари (М. Грушевського, В. Винниченка, Д. Дорошенка, П. Скоропадського);
- в) рецензії, критико – бібліографічні видання (1917 – 2015 рр.);
- г) періодичні видання 1917 – 1921 рр.;
- д) довідникова література (словники, енциклопедії, довідники, статистичні збірники).

Заняття 2.

1. Історіографія за часи української революції 1917 – 1921 рр.:

- а) характеристика історіографічних робіт діячів Української Центральної Ради (М. Грушевського, В. Винниченка, П. Христюка, О. Шульгіна);
- б) аналіз історіографії української революції 1917 – 1921 рр. за часи Української Держави (Д. Дорошенка, В. Липинського, Д. Донцова);
- в) історіографічні дослідження державотворчих процесів в Наддніпрянській Україні у за часи Директорії УНР (І. Мазепи, Л. Цегельського, М. Шаповала, М. Стахіва, П. Христюка).

2. Радянська історіографія проблеми української революції 1917 – 1921 рр.

3. Сучасна історична наука про державотворчі процеси в 1917 – 1921 рр.:

- а) наукові розробки Інституту історії України НАН України (В. Верстюка, П. Рента, Б. Кудлай, Р. Періга, П. Гай-Ніжного, В. Литвина);
- б) науковий доробок державотворчих процесів Інституту Національної пам'яті НАН України (В.Ф. Солдатенко);
- в) науковий доробок державотворчих процесів Інституту держави і права України ім. І. Корецького (О. Мироненко, О. Копиленко).

4. Науковий доробок істориків української діаспори про державотворчі процеси Наддніпрянської України (1917 – 1921 рр.):

- а) «Державницька школа» про державотворчі процеси в Наддніпрянській Україні 1917 – 1921 рр. (Д. Дорошенко; В. Липинський);
- б) Український соціологічний інститут про державно-визвольні змагання українського народу за часів революції 1917 – 1921 рр. (М. Шаповал, П. Христюк, М. Стахів, І. Нагієвський).

Методичні рекомендації:

Заняття 1.

Розкриваючи перше питання, студент повинен пояснити ідею національного державотворення та її корені. Проаналізувати роботи В. Липинського, М. Міхновського, М. Грушевського, М. Донцова та їх бачення розбудови української державності за часи національно-демократичної революції 1917 - 1921 рр..

Розглядаючи друге питання, студенту варто, перш за все, дати визначення поняття - архівний документ – документ, що припинив виконувати функцію, задля якої був створений, але зберігається або підлягає зберіганню з огляду на його цінність для особи, суспільства чи держави; архів – державна установа чи її структурний підрозділ, що організовує і забезпечує відбір, нагромадження архівних документів, їх облік, зберігання, користування ними. Вивчення даного питання передбачає оволодіння студентами знаннями з історії архівної справи новітньої історії України; становлення Національного архівного фонду; формування архівної системи та

діяльність провідних архівів України; основних принципів комплектування документальних матеріалів; проведення раціонального обліку, класифікації, відбору документів для зберігання з метою найкращого їх використання.

Студентам слід проаналізувати, передусім, джерельну базу та історіографію архівознавства новітньої історії України; класифікацію писемних архівознавчих джерел; архіви та архівну справу доби Української революції; склад, структуру, правові засади Національного архівного фонду України; каталоги ключових Національних архівів України – систематичні, тематичні, географічні, путівники, покажчики.

Охарактеризувати інформаційний потенціал історичних джерел новітньої історії України: кіно-, фото-, відеодокументів, кіно-і тележурналів, інтернет-сайтів, які максимально наочно передають колорит епохи, динаміку подій, фіксують окремих моментів або перебіг моментів, явищ, особистостей, лідерів країни, пересічних громадян.

У поставленому питанні студенти повинні проаналізувати, насамперед, такі види актових документів, як: декрет, постанова, положення, декларація, Конституція. При цьому слід відзначити, що всі вони становили правове поле України за доби Української Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР, Західно-Української Народної Республіки, а також у складі СРСР; перші актові документи, які мали утвердити «владу Рад» в Україні – декрети (від латинського *dekretus* — постанова, указ тощо). Вони видавалися як від імені «законодавчої влади» – Української Центральної Ради, гетьмана П. Скоропадського, Трудового Конгресу, Української Народної Ради, з'їздів Рад та Центральних Виконавчих Комітетів (ЦВК) Рад, також і від імені виконавчого органу більшовицької влади - Ради Народних Комісарів (РНК) (тільки від Другого Всеросійського з'їзду Рад робітничих і солдатських депутатів, що проходив 25-27 жовтня 1917 року і до 10 січня 1918р. було видано 250 декретів).

Студенти повинні визначити значимість нормативно-правових актів 1917 - 1921 рр. – Універсалів Української Центральної Ради, «Розклад роботи Малої Ради і її Комісій», «Закони про Тимчасовий державний устрій України», «Грамота до українського народу», «Тимчасовий закон про верховне управління державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами держави ясновельможного пана гетьмана всієї України», прийняття Прокламації Української Національної Ради, «Тимчасовий Основний Закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії», об'єднання ЗУНР і УНР в одноцілну, суверенну Народну Республіку; структура Конституції УНР, «Декларація Української Директорії, що зробила Директорія»; «Закон про Державну Народну Раду Української Народної Республіки»; встановлення трьох гілок влади: Директорії, Державної Народної Ради і Ради Народних Міністрів. Універсали; «Ухвала Української Національної Ради про злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою» від 3 січня 1919 р.

Важливим джерелом вивчення історії революційних подій в Україні в 1917 – 1921 рр. є мемуари. Тут потрібно відзначити особливості мемуарних джерел, а також проаналізувати класифікацію мемуарів за жанрами, за соціальним становищем авторів, за тематико-хронологічним принципом.

Висвітлюючи питання про рецензії, критико-бібліографічні видання (1917 – 2015 рр.), студенти повинні проаналізувати особливості даного джерела.

Також студенти повинні показати роль періодичних видань 1917 – 1921 рр. («Житіє і слово», «Утро России», «Вісті Української Центральної Ради», «Весник Временного Правительства», «Вісник Ради Народних Міністрів», «Вісник Генерального Секретаріату УНР» «Вісник Української Народної Республіки», «Державний вісник», «Народна воля», «Бюлетень Українського Телеграфного Агентства», «Вісник Державних Законів для всіх земель Української Народної Республіки», «Волинська Народна Газета», «Черниговская земская газета», «Черниговская мысль», «Республіканські вісті», «Республіканець», «Робітничая газета», «Селянське слово») на державотворчі, соціально-економічні культурні процеси за часів національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.

Слід зазначити, що важливе місце в вивченні питання української революції 1917 – 1921 рр. займають словники, енциклопедії, довідники, статистичні збірники.

Література.

Основна література:

[218; 245].

Опубліковані джерела:

[1-24].

Додаткова література:

[27; 42-44; 73; 119; 133-135; 181; 183; 186; 199;].

Заняття 2.

Під час підготовки та безпосередньо на семінарському занятті студенти розглядають п'ять основних історіографічних періодів з вивчення державотворчого процесу в Наддніпрянській Україні 1917 – 1921 рр.

Перше питання охоплює період української революції 1917 – 1921 рр., коли відбулося відродження української державності та її втрата. Саме в цей період виходять публікації з даної тематики. Вони належать активним учасникам подій 1917 – 1921 років. Серед цих праць необхідно зазначити наукові праці голови Української Центральної Ради М. Грушевського та його сучасників: В. Винниченка, Д. Дорошенка, П. Христюка, М. Шаповала, які стояли біля витоків історіографії української революції. У своїх працях вони відобразили цілі і завдання української революції з партійної позиції.

У другому питанні студенти розкривають особливості вивчення подій революції 1917 – 1921 рр. радянської історіографії. Студенти акцентують увагу на підперіоди радянської історичної науки щодо національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр. Характеристика цього періоду полягає в тому, що дослідження з даної тематики проводилися в умовах радянської України (другий історіографічний період), а також за її межами: на західноукраїнських землях і українцями в еміграції. У радянській Україні в 20-х роках ще були спроби об'єктивного розгляду української історії 1917 – 1921 років.

Третій період охоплює 30-ті – першу половину 50-х років ХХ століття. Наприкінці 20-х – на початку 30-х років у радянській історіографії почалася складатися концепція історії революції та громадянської війни в Україні, які були основані на марксистсько-ленінських ідеологічних засадах з національного питання.

Четвертий період триває з другої половини 50-х – до середини 80-х років. У середині 50-60-х років у часи «хрущовської відлиги» дослідники частково повертаються до тематики українських змагань, наприклад, дослідуючи історію Української Народної Республіки І. Рибалко розглядає державотворчу діяльність Директорії УНР з суто ідеологічних позицій. Директорія характеризується як буржуазно-націоналістична, антинародна владна структура, на боротьбу проти якої піднявся народ на чолі з більшовицької партією. Аналізуючи радянську історіографію 60-80-х рр. ХХ ст., студенти визначають, що політична діяльність більшовиків, яка була спрямована на вирішення національного питання, розглядалася з точки зору марксистської ідеології.

Розкриваючи третє питання, студенти аналізують українську історіографію кінця 80-х – початку 90-х років (п'ятий історіографічний період). Студенти висвітлюють особливості досліджень української революції 1917 – 1921 рр. провідними академічними установами (Інститутом історії України, Інститутом національної пам'яті, інститутом української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського), а також у роботах українських учених-юристів (О. Копиленка, Л. Копиленко, Б. Бабія, Л. Потарикіна, О. Таранова, О. Вівчаренка, П. Музиченка, І. Іванова, Б. Тищика, А. Захарчук).

Аналізуючи четверте питання, студенти повинні розкрити особливості вивчення української революції 1917 – 1921 рр. істориками української діаспори.

За межами України історію українського державотворення 1917 – 1921 років досліджували науковці з української діаспори, які були вільні від партійних обмежень та ідеологічних схем. На відміну від радянської історіографії, історіографія української діаспори

розглядає дану проблематику з точки зору боротьби українського народу за свої національні інтереси. Так співробітниками Музею-архіву Української Вільної Академії Наук ім. Д. Антоновича у Нью-Йорку, Архіву-бібліотеки Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Нью-Йорку, Архіву Східноєвропейського дослідницького інституту імені В'ячеслава Липинського у Філадельфії, Україно-Канадського дослідницького документального центру в Торонто був зроблений внесок у розвиток історії українського державотворення, але, на жаль, більшість їх досліджень робилась з недостатнім використанням архівних документів, які були практично недосяжними для іноземних вчених до 90-х років XX століття.

Література:

Основна:

[224; 230; 237; 249; 254;].

Додаткова література:

[26; 39; 68; 118; 125-126; 154; 156; 158; 168; 197; 200]

Завдання для самоконтролю:

1. На основі опрацьованого лекційного матеріалу заповніть таблицю: «Українська історіографія 1917 – 1921 рр.»

Історик	Праця

2. Заповніть таблицю :«Радянська історіографія про державотворчі процеси за часи української революції 1917 – 1921 рр.»

Етап	Історик	Праця

3. Складіть схему: «Джерелознавча база актуальних питань української революції 1917 – 1921 рр.».

4. На основі лекційного матеріалу складіть тематичну таблицю: «Джерела Української революції 1917 – 1921 рр.»

5. Накресліть схему: «Методологічна база дослідження».

6. **Термінологічний словник:** історичне джерело, ЦДАВОУ, ЦДАГО, обласні архіви, спогади, щоденники, історіографія, періодичні видання, монографія.

7. Тематика рефератів:

1. Аналіз архівних джерел про державотворчі процеси у Наддніпрянській Україні в 1917 – 1921 рр.

2. Спогади, мемуари як джерело державотворчих процесів на українських землях у 1917 – 1921 рр. (М. Грушевський, В. Винниченко, Д. Дорошенко, П. Скоропадський) .

3. Українських монархізм в праці В. Липинського «Листи до хліборобів» .

4. Ідея федералізації в працях М. Грушевського .

5. Аналіз історіографії української революції 1917 – 1921 рр. за часів Української Держави (Д. Дорошенко, В. Липинський, Д. Донцов) .

6. Історіографічні дослідження державотворчих процесів в Наддніпрянській Україні у часи Директорії УНР (І. Мазепа, Л. Цегельський, М. Шаповал).

7. Аналіз діяльності вищих органів влади в Наддніпрянській Україні в праці Д. Дорошенка .

8. Державотворчі процеси в Наддніпрянській Україні в 1917 – 1921 рр. в радянській історіографії .

9. Аналіз діяльності Української Центральної Ради в навчальному посібнику В. Верстюка «Українська Центральна Рада».

10. Державотворчі процеси в Україні (1917 – 1921 рр.) у працях істориків української діаспори .

11. Сучасна українська історіографія про державотворчі процеси в Україні за роки національної революції 1917 – 1921 рр.

Модуль II

Державотворчі процеси в Наддніпрянській Україні (березень 1917 - грудень 1918 рр.).

Змістовий модуль II. Умови, особливості та етапи розвитку представницьких органів влади 1917 – 1921 рр.

Семінар № 4

Тема 3. Законодавчі та нормативні акти українських урядів щодо визначення статусу української державності в 1917 – 1921 роках.

План:

- 1. Конституційно-правовий характер законодавчої бази за часи Української Центральної Ради (травень 1917 – квітень 1918 рр.): етапи, зміст.**
- 2. Конституційний характер нормативно-правових актів в часи Української Держави та їх специфічні особливості.**
- 3. Декларативний характер нормативно-правової бази Директорії УНР та ЗУНР.**
- 4. Законодавча база радянської влади.**

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки до першого питання студенти повинні розкрити два етапи законодавчої діяльності Української Центральної Ради, а саме:

перший (дожовтневий – квітень – жовтень 1917), який мав політико-декларативний характер і полягав у розробці власної української державності;

другий (післяжовтневий – жовтень 1917 – квітень 1918 рр.), який мав законодавчий характер.

Перший Закон - Декларацію під назвою «Універсал до українського народу на Україні й поза Україною суцього» Українська Центральна Рада прийняла 10 червня 1917 року. В ньому зазначалось, що «... але Тимчасове Російське Правительство одкинуло всі наші домагання, одіпхнуло простягнену руку українського народу... І через те ми, Українська Центральна Рада, видаємо сей Універсал до всього нашого народу і оповіщаємо: однині самі будемо творити наше життя». Універсал проголошував відродження автономного устрою України в складі Росії й декларував верховенство Української Центральної Ради в Україні.

У II Універсалі, прийнятому 3 липня 1917 року було офіційно заявлено, що: «Тимчасовий уряд, визнаючи за кожним народом право на самоврядування і відносячи остаточне встановлення форми його до Установчих Зборів, закликає в згоді з ним творити нове життя в Україні на добро всієї революційної Росії». Далі у тексті йшлося про те, що: «Поновлена Центральна Рада виділить з свого складу окремий відповідальний орган, який перед нею відповідальний – Генеральний Секретаріат, який буде представлений на затвердження Тимчасового уряду, як носія найвищої красної влади російського уряду на Україні». У цьому документі визначалися завдання і мета української державності.

Першим узагальнюючим нормативним актом, який мав регламентувати діяльність Української Центральної Рад, став «Наказ Центральної Ради» від 23 квітня 1917 року. За цим нормативним актом встановлювалася структура вищого законодавчого органу – Української Центральної Ради. Також цей документ регламентував структуру Комітету (з 4 липня 1917 р. Мала Рада, згідно постанови УЦР).

У зв'язку зі створенням вищого виконавчого органу – Генерального Секретаріату, Комітет УЦР був реорганізований згідно з «Постановами Комісії по реорганізації Комітету Центральної Ради», ухваленими на зборах Української Центральної Ради 29 червня 1917 року. Згідно з цією постановою були внесені значні зміни щодо складу Комітету: 22 члени від фракцій, 9 від Президії і 9 від Пленуму Центральної Ради, тобто 40 осіб. Склад Комітету поповнювався також залученням представників партій, громадських організацій, які не були членами парламенту.

Згідно з пунктом 1 «Постановами» від 29 червня 1917 року суттєво були змінені права і обов'язки Комітету УЦР.

Нормативно-правовим актом «Розклад роботи Малої Ради і її Комісій» від 1 серпня 1917 року було внесено зміни в структуру Малої Ради. За цим документом передбачалося створення Комісій Малої Ради для підготовки різних питань, які пізніше повинні були розглядатися на зборах Малої Ради.

15 липня 1917 року на засіданні Української Центральної Ради був розроблений «Статут Генерального Секретаріату». 4 серпня 1917 року Тимчасовий уряд заміняє «Статут» на «Тимчасову інструкцію Генеральному Секретаріатові». За цим нормативним актом Генеральний Секретаріат перетворювався на місцевий орган Тимчасового уряду, тобто ординарний адміністративний апарат, який майже не відрізнявся від губернського комісаріату, а про ознаки виконавчої влади не було сказано жодного слова.

Після жовтневих подій у Петрограді розпочався **другий етап** законодавчої діяльності, змістом якого стало формування власної правової системи.

3 листопада 1917 року була проголошена «Відозва Генерального Секретаріату до громадян, урядових і громадських установ», яка стала початком нової політики між УНР і Росією. Цей документ проголошував: «...Компетенція Генерального Секретаріату поширюються на губернії, де є більшість українського населення. Через те Херсонщина, Харківщина, Катеринославщина і Таврія (без Криму) включається в територію єдиної України».

На засіданні Генерального Секретаріату 7 листопада 1917 р. був прийнятий III Універсал. Студенти повинні визначити історичне значення III Універсалу для розбудови Української державності в 1917 року.

25 листопада Українська Центральна Рада ухвалила Закон «Про виключне право Центральної Ради видавати законодавчі акти УНР», згідно з яким «до формування Української Народної Республіки і утворення її Конституції виключне і неподільне право видавати закони для Української Народної Республіки належить Центральній Раді», а «право видавати розпорядження в обсязі урядування на основі законів належить Генеральному Секретарству (Раді Народних Міністрів)Української Народної Республіки».

9 січня 1918 року революційний парламент видав закон «Про національно-персональну автономію національних меншин України», який мав конституційний характер.

Так 9 січня 1918 року був затверджений IV Універсал, у якому декларувалося: «Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, суверенною державою українського народу». У цьому законодавчо-нормативному акті була проголошена важлива ознака державності – суверенітет, який означав, що державна влада стала єдиною в межах всієї території. Отже, народ України став джерелом та носієм основної та найвищої влади.

Наступним етапом розбудови української державності стало юридичне визначення правового статусу громадянина УНР. Так 2 – 4 березня 1918 року був прийнятий закон «Про громадянство Української Народної Республіки» та «Про реєстрацію громадянства УНР».

У галузі державного будівництва найвагомим з огляду на стратегічні завдання став закон «Про вибори до Установчих зборів Української Народної Республіки» 11 листопада 1917 року. Цей закон (183 статті, два розділи, 13 глав) докладно регламентував порядок підготовки й проведення виборів.

Першим актом конституційного характеру щодо розбудови судової системи став закон «Про умови обсадження і порядок обрання суддів Генерального і Апеляційного судів», згідно з яким усі судді обиралися Українською Центральною Радою більшістю в 3/5 голосів з числа осіб, які могли навіть не мати вищої юридичної освіти. 23 грудня 1917 року був затверджений Закон «Про упорядження прокурорського нагляду на Україні». За цим законом почала діяти прокуратура Генерального суду. 29 листопада 1917 року на засідання Генерального Секретаріату було винесено законопроект про створення Генерального Суду УНР. 2 грудня він був ухвалений українським парламентом, 8 грудня 1917 року Генеральний Секретаріат ухвалив Закон «Про заведення Апеляційних судів». Їх права та чинність погоджувалися з правилами «Судебних

Установлений» щодо Судових палат з наступними відмінностями: Апеляційні суди склалися з рівноправних суддів.

Досить неоднозначно розвивалася законодавча діяльність Української Центральної Ради в економічній сфері. Відповідно до цього Українська Центральна Рада мала виробити правові підходи до своєї концепції – соціально-орієнтованої й керованої економіки, однак знову не змогла досягти своєї мети, насамперед через політичні причини, хоча і було прийнято ряд важливих законодавчих актів. Зокрема, в умовах кризи грошового обігу на початку січня Українська Центральна Рада ввела в дію тимчасовий закон «Про випуск державних кредитних білетів УНР, закон «Про тимчасові розписи видатків на 1918 рік», Тимчасовий закон «Про випуск державних кредитних білетів УНР». Значний інтерес являє собою земельний закон. III Універсал скасував право приватної власності на землю, IV Універсал проголосив необхідність прийняття земельного закону і передачі землі трудовому народові без викупу. У кінці січня 1918 року Центральна Рада схвалила земельний закон, основою якого стало анулювання права власності на землю. Затверджувалось, що землі відводяться земельним комітетам в приватнотрудове користування сільським общинам і добровільно утвореним товариствам.

Значний інтерес викликає Закон «Про державну символіку» від 12 березня 1918 року, де Мала Рада затвердила «Володимирів тризуб» державним гербом УНР.

Прообразом українського Кодексу законів про працю став закон «Про восьмигодинний робочий день» від 25 січня 1918 року.

Кримінальне право регулювали Закон «Про покарання учасників війн та повстань проти Української держави». У ньому вказувалось, що, якщо яка-небудь особа після 22 січня 1918 р. брала участь у війнах або повстаннях проти України, вона втрачала право на українське громадянство та каралась засланням за межі України. У випадку несанкціонованого повернення така особа підлягала тюремному ув'язненню на термін до п'яти років.

З поваленням Української Центральної Ради закінчився перший етап відродження української державності, який охопив шлях від вимоги національно-територіальної автономії до проголошення повної незалежності України.

Розкриваючи друге питання, студенти повинні вивчити конституційні акти доби Української Держави (квітень-грудень 1918 р.). Основоположними документами, що заклали підґрунтя правотворчого процесу Гетьманату, стали «Грамота до всього українського народу» й Закон «Про Тимчасовий державний устрій України». Цими нормативно-правовими актами визначалася форма правління, система органів влади й управління, особливості законотворчого процесу.

2 червня 1918 року вийшов Закон «Про порядок складання законопроектів, внесено їх до Ради Міністрів, обговорення, затвердження їх та про форму і порядок оголошення законів». У цьому нормативно-правовому акті визначалися функції уряду, керівництво яким покладалося на державну канцелярію й особисто на Державного секретаря.

2 липня 1918 року Рада Міністрів ухвалює Закон «Про громадянство Української Держави», який мав 22 статті.

Важливим конституційним актом був «Тимчасовий закон про верховне управління Державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами держави ясновельможного пана Гетьмана всієї України». За цим законом у зазначених випадках влада переходила до Колегії Верховних правителів держави. Колегія мала складатися з трьох осіб: одного правителя заздалегідь визначав сам гетьман, одного вибирав Сенат і одного – Рада Міністрів. 17 вересня 1918 року було видано Закон «Про надання міністрові внутрішніх справ, губернським старостам, столичному і міським отаманам права видавати обов'язкові постанови і накладати кари в адміністративному порядку за порушення цих постанов». Згідно з законом це були постанови, які стосувалися охорони громадського порядку, спокою і доброго ладу.

Законодавчу базу військового будівництва становили декілька нормативних актів, зокрема, це Закон «Про загальний військовий обов'язок» від 24 липня 1918 року та 8 листопада 1918 року Рада Міністрів ухвалила «Статут військової повинності». 16 жовтня 1918 року гетьманським універсалом було відновлено козацтво.

Значна частина законодавчої діяльності гетьманського уряду припадала на судову систему. Основи судової системи були визначені в Законі «Про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 року. 13 травня 1918 року було прийнято закон «Про титул, іменем якого твориться суд на Україні» – іменем закону Української Держави, всі закони Центральної Ради були скасовані. Судді та судові урядовці мали приймати присягу. Згідно з Законом «Про Генеральний Суд» від 2 грудня 1918 року Генеральний Суд складався з департаментів – цивільного, карного і адміністративного. Генеральний Суд виконував усі функції Урядового Сенату, а також касаційні функції Головного військового суду, якщо їх не замінено іншими нормативно-правовими актами Української Держави. Даний Закон діяв до прийняття нового закону про Державний Сенат. На початку липня 1918 року Український уряд скасував закон Центральної Ради від 17 грудня 1917 року «Про апеляційні суди» та закон від 24 березня 1917 року «Про утворення Київського Апеляційного Суду». В липні 1918 року був прийнятий Закон «Про судові палати й апеляційні суди». Були створенні – Київська, Харківська, Одеська апеляційні палати.

8 липня 1918 року Гетьман затвердив Закон «Про утворення Державного Сенату», яким було скасовано Закон Української Центральної Ради від 2 грудня 1917 року «Про утворення Генерального суду» та було засновано в м. Києві Державний Сенат як вищу в судових й адміністративних справах державну інстанцію.

30 травня 1918 року Гетьман затверджує Закон «Про військову підсудність». 21 червня 1918 року український уряд ухвалив Закон «Про організацію військово-судових інституцій та їх компетенцію». Згідно з Законом військові суди поділялись на вищі – Київський і Катеринославський та штабні – при штабах дивізій, корпусів і Головному штабі військ Української Держави.

Основи земельного права були закладені в Законі «Про право на врожай 1918 року на території Української Держави».

Основи фінансового законодавства Гетьманату було закладено 29 квітня 1918 року у «Законах про тимчасовий державний устрій України», де передбачалось створення Фінансової Ради, як вищої народної інституції для справ державного кредиту і фінансової політики. 10 серпня 1918 року було затверджено Закон «Про затвердження Статуту Українського Державного Банку». Основою регулювання механізму податкових стягнень була запозичена правова база Російської імперії. Зокрема, «Статут про подохідний податок» від 6 квітня 1906 року (зі змінами до постанови уряду від 20 жовтня 1918 року); «Статут про прості податки» від 1814 року (зі змінами до постанови уряду від 30 серпня 1918 року); «Устав об акцизних сборах» від 1901 р. (зі змінами до постанови уряду від 4 жовтня 1918 року).

Період гетьманства характеризується розвитком інституту державної служби. В основу вимог до державних службовців були покладені не їхні політичні уподобання, а професійні ознаки. Згідно з гетьманською «Грамотою до всього українського народу» від 29 квітня 1918 р. урядовці, крім міністрів Української Центральної Ради і їх заступників, були залишені на посадах. Відповідно до Закону «Про порядок призначення на державну службу» від 25 травня 1918 р. кожен, хто перебував чи вступав на державну службу, а також військові та судді мали приносити урочисту обітницю на вірність Українській Державі.

17 вересня 1918 року Рада Міністрів ухвалила Закон «Про перетворення Українського Національного Університету в Київський Державний Український Університет». Того ж самого дня було ухвалено Радою Міністрів і затверджено Гетьманом Закон «Про заснування Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету». 17 вересня Радою Міністрів був прийнятий й затверджений Гетьманом Закон «Про утворення Української Академії Наук». Першим президентом УАН став В. Вернадський.

28 серпня 1918 року Рада Міністрів ухвалила Закон «Про заснування Державного Драматичного Театру» в м. Києві.

Висвітлюючи третє питання, студенти з'ясовують причини приходу до влади Директорії та відновлення УНР. Аналізуючи законодавчу базу УНР періоду Директорії, треба зазначити, що пріоритети в законодавчій діяльності визначали самі реалії життя, а саме: обставини

воєнного стану, складна економічна ситуація в країні, нерозв'язаність земельного питання суттєво впливали на особливості законотворчості.

Першим документом, яким Директорія визначала програму своєї діяльності, була «Декларація Української Народної Республіки, що зробила Директорія», опублікована 26 (13) грудня 1918 року у додатку до часопису «Відродження». Важливим кроком на шляху становлення вищих державних органів Української Народної Республіки стали вибори до Конгресу Трудового Народу України, які проводилися на основі «Інструкції про Вибори до Конгресу Трудового Народу України» від 5 січня 1919 року, затвердженої Директорією. Цей нормативно – правовий акт базувався на «Декларації Директорії УНР» від 26 грудня 1918 року.

В умовах, які склалися, проблему конституювання третьої форми української державності намагався розв'язати Трудовий конгрес, який відбувся 23-28 січня 1919 року. У прийнятих документах – «Універсал Трудового Конгресу України» та «Закон про форми української влади» - проголошувалося про створення тимчасової Верховної влади Соборної України, якими визначалися принципи організації парламенту УНР, що відповідали принципам демократії європейського зразка.

Окрім внутрішніх завдань Української Народної Республіки, Трудовий Конгрес розглянув також питання злуки ЗУНР з УНР. 3 січня 1919 року Українська Національна Рада на засіданні в Станіславі урочисто проголосила з'єднання ЗУНР з УНР «в одну водно цілу, суверенну Народну Республіку». Про це рішення Українська Національна Рада та Рада Державного Секретаріату 16 січня повідомили уряд УНР. 22 січня Директорія УНР видала з цієї нагоди окремий Універсал. «Іменем Української Народної Республіки Директорія сповіщає народ український про велику подію в історії нашої української нації. Вітаючи з великою радістю цей історичний крок західних братів наших, Директорія Української Народної Республіки ухвалила таку злуку прийняти... Однині воєдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – ЗУНР (Галичина, Буковина, Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна».

Акт Злуки схвалив і «Універсал Трудового Конгресу України», прийнятий на останньому засіданні Конгресу Трудового Народу України 28 січня 1919 року. Того ж дня була прийнята і постанова «Про форми влади на Україні», де було здійснено спробу визначити та закріпити вищі органи влади УНР.

У галузі формування вищих органів влади заслугоує на увагу постанова Директорії УНР «Про форми влади на Україні».

14 лютого 1919 року Директорія затвердила тимчасовий Закон «Про порядок внесення і затвердження законів в Українській Народній Республіці», в якому була зроблена ще одна спроба визначити правовий статус Директорії та Уряду.

У серпні 1919 року Директорія повернулася до ідеї парламентаризму та загального виборчого права, що й було проголошено у Декларації 12 серпня 1919 року. 14 лютого 1920 року уряд затвердив новий «Тимчасовий закон про державний устрій та порядок законодавства УНР», який передбачав скликання не пізніше 1 травня 1920 року парламенту під назвою Державна Народна Рада. До скликання цього органу Директорія повинна була здійснювати свої повноваження через Раду Народних Міністрів. Але цей закон не був затверджений С. Петлюрою, який був Головою Директорії.

12 листопада 1920 року С. Петлюрою були затверджені закони «Про тимчасове верховне управління», «Порядок законодавства в УНР» і «Про Державну Народну владу УНР», де мова йшла про поступовий перехід від парламентської до президентсько-парламентської форми правління.

12 листопада 1920 р. С. Петлюра затвердив «Закон про Державну Народну Раду Української Народної Республіки», що визначав її структуру, повноваження та методи функціонування. У ньому були розділи: про Державну Народну Раду та її склад, особисті права членів Державної Народної Ради (далі – ДНР), порядок скликання сесії та вибори Президії, про компетенцію ДНР.

Захисту прав особи був присвячений Закон від 28 лютого 1919 року «Про відновлення гарантій недоторканності особи на території УНР». Але норми цих законів в умовах громадянської війни не могли бути реалізовані. Наприкінці жовтня 1920 року було підготовлено проект нової Конституції, за якою в Україні мала встановитися президентсько-парламентська республіка. В основу розбудови держави за цим проектом покладался принцип поділу гілок влади – законодавчої через Державну Раду, виконавчої через Голову держави і Раду Міністрів, судову через незалежні суди.

Реалізуючи реформу судової системи, Директорія фактично повернула систему судочинства на ті засади, які були встановлені Українською Центральною Радою. 21 грудня 1918 року Директорія ухвалила: «Суд на території Української Народної Республіки проводиться іменем УНР». 2 січня 1919 року приймається Закон «Про скасування закону колишнього гетьманського уряду від 8 липня 1918 року відносно утворення Державного Сенату», «Про відновлення діяльності Генерального Суду, під назвою «Найвищий Суд Української Народної Республіки» на підставі Закону Центральної Ради від 2 грудня 1917 року, «Про скасування призначень на посади в Державному Сенаті та про призначення первісного складу Найвищого Суду УНР». 9 січня 1919 року приймається Закон «Про тимчасові правила обрання присяжних засідателів». Вони призначались «з чергових списків, що їх складено на 1917 рік». 24 січня 1919 року прийнято Закон «Про скасування закону колишнього гетьманського уряду від 8 липня 1918 року «Про Судові Палати та Апеляційний Суд, про звільнення з посад в Судових Палатах» і «Про затвердження штатів Київського Апеляційного Суду». Слід зазначити, що в апеляційних судах, що відновлювалися, зберігалось діловодство, яке визначалося в «Учрежденных Судебных Установлений» Російської імперії. 19 лютого 1919 р. Директорія приймає Закон «Про вибори та призначення мирових суддів». Закон складався з шести пунктів, які висвітлювали основні положення призначення мирових суддів. Статтею 5 закону передбачались умови, за якими особа могла бути обрана на посаду мирового судді.

З огляду на воєнний стан значну увагу було приділено становленню військових судових інституцій. 22 листопада 1918 року С. Петлюра підписав «Наказ про створення військових польових судів». Військові польові суди діяли у складі прокурора, двох старшин, двох козаків та секретаря. Цим «Наказом» від 22 листопада 1918 року було визначено компетенцію військових польових судів.

У фінансовому законодавстві чітко простежується державна концепція регулювання фінансів. Так, 6 січня 1919 року Директорія видає Закон «Про державну грошову одиницю». Основним платіжним засобом на території УНР була гривня, яка містила 8,712 часток золота. 24 січня 1919 року вищий законодавчий орган видає постанову «Про зміну на час військового стану деяких артикулів комерційних правил для провадження державних видатків». Згідно цієї постанови усі видатки поділялись на дві групи: звичайні і військового фонду.

Серед багатьох найважливіших питань державного будівництва перед Директорією УНР гостро постала проблема формування української армії, яка змогла б забезпечити захист здобутків української революції. 24 листопада 1918 року С. Петлюра підписав «Наказ Армії УНР», параграфом першим якого було проголошено створення республіканських Збройних Сил «для захисту всього трудового народу і для оборони Української Народної Самостійної Республіки». Для реалізації цього завдання 27 листопада 1918 року було прийнято Закон «Про мобілізацію». 13 січня 1918 року був прийнятий Закон «Про заклик військових до дійсної служби».

8 січня 1919 року видається Закон «Про землю УНР», де було покладено виправлений закон Центральної Ради від 18 січня 1918 року.

Аналізуючи законодавчу базу ЗУНР, студент повинен проаналізувати нормативно-правові акти Української Національної Ради, а саме: «Тимчасовий Основний закон» (13 листопада 1918 р.), який визначав назву держави, її територію, суверенітет, представницькі органи влади, герб і прапор. Законом «Про Виділ Української Ради» (4 січня 1919 р.) було утворено колегіальний орган влади в державі з 9 осіб на чолі з президентом. Закон «Про державну мову» (15 лютого 1919 р.) проголошував державною мовою – українську. Закон «Про громадянство та правовий

статус чужинців» (8 квітня 1919 р.) визнавав громадянами всіх осіб за їхнім бажанням і власноручною заявою, поданою до 20 травня 1919 р.

Розглядаючи четверте питання студенти повинні проаналізувати законодавчу базу радянського українського уряду (1917 – 1921 рр.).

4-6 грудня 1917 року в Києві проходив I Всеукраїнський з'їзд Рад селянських, робітничих і солдатських депутатів, в якому брали участь понад дві тисячі осіб. Коли більшість присутніх висловили підтримку Центральній Раді, більшовицька фракція та її прибічники (124 делегати) покинули з'їзд і переїхали до Харкова, де, об'єднавшись з делегатами III Обласного з'їзду Рад Донецько-Криворізького басейну, проголосили себе I-м з'їздом Рад робітничо-солдатських депутатів при участі частини селянських депутатів.

Впродовж 11 і 12 грудня делегати харківського зібрання ухвалили низку документів. Йдеться, передусім, про резолюції щодо організації радянської влади та самовизначення України, а також про проголошення її Республікою рад робітничих, солдатських та селянських депутатів та федеративною частиною Російської радянської республіки

Резолюцією «Про самовизначення України» Українська республіка проголошувалася радянською і визначалася як федеративна частина Російської Республіки. У резолюції «Про організацію влади на Україні» негативно оцінювалися соціально-економічна та національна політика Української Центральної Ради, а органами влади на Україні визнавалися Ради робітничих, солдатських і селянських депутатів. На Україну поширювалися всі декрети та розпорядження Ради Народних Комісарів Російської Федерації, і всі постанови Центральної Ради та її Генерального Секретаріату скасовувалися. Резолюція «Про Донецькій і Криворізькій басейн» закріплювала принципову позицію щодо єдності басейну в межах Радянської республіки.

28 листопада 1918 р. РНК оприлюднено текст «Маніфесту до робітників та селян України».

На початку 1919 року уряд Радянської України видав декрети про порядок націоналізації підприємств і банків, про відокремлення церкви від держави, ліквідацію станів і цивільних чинів, про землю тощо.

Радянська влада, що встановлювалася на українських землях, юридично підтверджувала свою прихильність до державної незалежності України. З цією метою обговорювалося питання про змістовну спрямованість конституції, яку розробляли комісії у складі представників Комуністичної партії та відповідних органів радянської влади. Відповідно до постанов III з'їзду КП(б)У, проект першої Конституції УСРР був розроблений ВУЦВК і РНК України та схвалений ЦК Компартії України.

III з'їзд КП(б)У, який відбувся 1 - 6 березня 1919 року у Харкові, розглянув питання про Конституцію УСРР, виходячи з ідентичності державного і суспільного ладу, спільності завдань, рекомендував узяти за основу Конституції Радянської України Конституцію РРФСР 1918 року «з урахуванням відповідних змін і доповнень залежно від місцевих умов». Відтоді всі наступні Конституції України були чи не точними копіями російських. Викликала дискусію і стаття 4, де йшлося про можливість об'єднання в Міжнародну Соціалістичну Радянську Республіку. 10 березня 1919 року III Всеукраїнський з'їзд Рад прийняв першу Конституцію Української Соціалістичної Радянської Республіки. Цей основний закон, як і Конституція РРФСР, ґрунтувався на марксистському вченні про соціалістичну революцію та диктатуру пролетаріату. Тому він був більшою мірою політичним, ніж правовим документом.

Основою суспільного ладу проголошувалася диктатура пролетаріату, вістря якої спрямовувалася проти заможних верств населення. Функціональне завдання диктатури пролетаріату полягало в забезпеченні переходу від капіталізму до соціалізму, після чого поетапно вона, а потім і держава зникають, поступаючись місцем вільним формам самоорганізації суспільства. Конституція декларувала демократичні свободи. Захист завоювань революції покладався лише на трудящі маси. Державною формою диктатури пролетаріату Конституція визнавала Республіку Рад, де вся повнота державної влади належить трудящим у формі Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів, визначалися центральні

органи Радянської влади: 1. Всеукраїнський з'їзд Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів. 2. Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет (ВУЦВК). 3. Рада Народних Комісарів (РНК). До Конституції була включена «Декларація прав і обов'язків працюючого і експлуатованого народу України», в якій визначено: «Для повного проведення основ диктатури пролетаріату і біднішого селянства УРСР надає працюючим масам усі права і можливості в області громадянського і політичного життя, в тому числі участі в управлінні державою».

8-10 березня III Всеукраїнський з'їзд Рад ухвалив лише проект Конституції, запропонований більшовицькою фракцією. Остаточне ж редагування документу було здійснено вже після того, як з'їзд закінчив свої засідання. 14 березня 1919 року текст Основного закону соціалістичної України фактично без обговорення було затверджено на засіданні ВУЦВК. 20 листопада 1919 року питання про відновлення радянської влади на Україні розглянули учасники об'єднаного засідання Політбюро та Оргбюро ЦК РКП (б), наступного дня – члени Політбюро, 29 листопада – пленум ЦК РКП(б), в грудні – VIII більшовицька партконференція. Саме вона затвердила резолюцію «Про радянську владу в Україні», на підставі якої і було створено Всеукрревком на чолі з Г. Петровським (члени – більшовики Д. Мануїльський, В. Затонський, В. Чубар, боротьбисти Г. Гринько, К. Тараненко). Саме Всеукрревком став вищим органом законодавчої та виконавчої влади Радянської України. Подолавши до кінця 1920 року збройний опір зовнішньої інтервенції та «внутрішньої» контрреволюції, радянська модель державності остаточно утверджується в Україні. Уряд РРСФР починає процес інтеграції національних околиць колишньої Російської імперії.

28 грудня 1920 року між УРСР та РРСФР було укладено договір про воєнний і господарський союз. У вступній частині договору зазначалось, що цей союз є союзом двох незалежних та суверенних суб'єктів, створений з метою об'єднання сил для оборони і в інтересах господарського будівництва. Одночасно оголошувалися об'єднаними сім наркоматів. Основою державного будівництва та «програми соціалістичних перетворень» в Україні в 1917 - 1920 років було не волевиявлення українського народу в будь-якій формі, а резолюції, підготовлені особисто В. Леніним та ЦК РКП(б), зокрема «Про Радянську владу на Україні». З одного боку, цей документ зафіксував відхід більшовицького керівництва від найбільш суперечливих пунктів його аграрної та національної програм; з іншого – згаданий документ, а також рішення VIII Всеросійської конференції РКП(б) стали офіційною підставою відновлення радянської влади в Україні у формі надзвичайних органів влади.

Радянська державність в Україні мала суто формальний характер. Перевага надавалась ревкомам, надзвичайним органам влади, склад яких не обирався, а призначався. Навіть наприкінці 1920 року ревкоми переважали в загальній структурі державних органів влади України.

ЛІТЕРАТУРА.

Основна:

[219-220; 246; 252-253; 259; 266-267;].

Опубліковані документи та джерела:

[3-4; 8; 20-23].

Додаткова:

[46; 63; 107; 109; 120-121; 127-128; 161-162; 176; 180; 182; 187-188; 192-193; 201-202; 206].

Завдання для самоконтролю:

- На основі лекційного матеріалу складіть тематичну таблицю: «Конституційно-правові акти Української Центральної Ради».**
- Визначте конституційні права громадян Української Народної Республіки за Універсалами Української Центральної Ради. Відповідь обґрунтуйте.**
- На основі лекційного матеріалу складіть порівняльну таблицю: «Конституційно-правові повноваження вищих органів влади за часи Української Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.) .**

4. На основі лекційного та додаткового матеріалу розкрийте конституційно-правові повноваження вищих органів влади за часи Української Держави (квітень – грудень 1918 р.). Відповідь обґрунтуйте.

5. На основі лекційного матеріалу складіть таблицю: «Законодавство українських урядів за часи національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.».

6. Термінологічний словник: Універсал, «Статут про вищу владу», «Декларація Генерального Секретаріату», «Інструкція Тимчасового уряду», земельний закон, Конституція УНР, «Грамота до всього українського народу», «Тимчасовий закон про державний устрій», «Декларація» Директорії УНР, Конституція УСРР 1919 р.

7. Тематика рефератів:

1. Конституційно-правовий характер законодавчої бази за часів Української Центральної Ради (травень 1917 – квітень 1918 рр.) .

2. Конституційний характер нормативно-правових актів за часів Української Держави та їх специфічні особливості.

3. Декларативний характер нормативно-правової бази Директорії УНР та ЗУНР.

4. Законодавча база радянської влади.

Модуль II

Державотворчі процеси в Наддніпрянській Україні (березень 1917 - грудень 1921 рр.).

Змістовий модуль II. Умови, особливості та етапи розвитку представницьких органів влади 1917 – 1921 рр.

Тема 4. Становлення вищих органів влади за часи Української Центральної Ради (травень 1917 – квітень 1918 рр.).

План.

1. *Передумови та становлення законодавчої діяльності Української Центральної Ради.*
2. *Діяльність урядових структур Української Центральної Ради .*
3. *Особливості функціонування органів місцевого самоврядування відповідно до статусу української держави .*
4. *Спроби та провал проведення реформ в травні 1917 - квітні 1918 рр. (адміністративно-територіальна, земельна, освітня, фінансова, військова, судова, соціальна, оргнів місцевого самоврядування, робітничка політика) .*
5. *Державна символіка за добу Української Центральної Ради.*

Методичні рекомендації:

Розглядаючи перше питання, студенти з'ясовують передумови та етапи становлення представницького революційного органу – Української Центральної Ради.

2 березня 1917 р. в Києві стало відомо, що цар Микола II зрікся влади. У ніч з 3 на 4 березня 1917 р. була створена *Українська Центральна Рада* (УЦР), яка мала об'єднати всі українські партії в боротьбі за відродження власної держави. Очолив УЦР М. Грушевський. До складу Української Центральної Ради ввійшли представники багатьох політичних сил, в тому числі й соціал-демократичної спрямованості: Конституційно-демократична партія – КДП (С. Крупнов, С. Баран); РСДРП(б) (Є. Бош, Г.Пятаков, В.Затонський); РСДРП (м) (М. Балабанов, Д. Чижевський); Українська соціал-демократична робітничка партія – УСДРП (В. Винниченко, С. Петлюра, Л. Чикаленко, А. Левицький); Партія соціалістів-революціонерів – ПСР (О. Зарубін, І. Скловський); Українська партія соціалістів-федералістів – УПСФ (С. Єфремов, А. Ніковський, В. Прокопович); Українська партія соціалістів-революціонерів – УПСР (В. Голубович, М. Меленевський, А. Степаненко, П. Христюк, М. Шаповал, Ф. Швець, С. Шелухін, М. Шраг); Українська партія соціалістів-самостійників – УПСС (М. Міхновський, І. Липа.); Спілка визволення України – СВУ (О. Скоропис-Йолтуховський), Єврейська народна партія – «Фолькпартай» (П. Красний).

У перші тижні існування УЦР представництво в ній затверджувалося за територіальним, професійним, партійним принципами.

8 квітня 1917 року Національний конгрес схвалив пропозицію М. Грушевського про формулу виборів до складу Ради: від губерній Київської, Волинської, Полтавської, Катеринославської, Харківської, Херсонської – по 4 особи; від губерній Чернігівської і Таврійської, Кубані та Холмщини – по 3; від губерній, де українці становили меншість населення, – по 1, від Харкова, Одеси, Катеринослава, Петрограда, Москви – по 2 особи. Встановлювалась і квота для українських політичних партій: від автономістів-федералістів і соціалістів-федералістів – по 5, від соціал-демократів – 4, від радикалів-демократів та соціалістів-революціонерів – по 3, від самостійників – 1. Склад Центральної Ради було обрано в кількості 115 осіб.

Навесні, у середині 1917 року, у структурі Української Центральної Ради виділяються такі ланки: Загальні Збори, Комітет (Мала Рада), Президія, Пленум, Голова, комісії і партійні фракції.

Після прийняття Другого універсалу було вирішене питання щодо представництва національних меншин спочатку стосовно Малої Ради та Генерального Секретаріату. На VI сесії українського парламенту було вирішено надати в УЦР 104 місця – росіянам, 50 – євреям, 20 – полякам. 15 місць надавалося громадським організаціям.

У липні 1917 р. революційно-демократичний парламент повертається до організаційних проблем, зокрема діяльності свого Комітету. Нормативно-правовим актом «Розклад роботи Малої Ради і її Комісій» від 1 серпня 1917 р. було внесено зміни в структуру Малої Ради. За цим документом передбачалося створення Комісій Малої Ради для підготовки різних питань.

Свої рішення революційно-демократичний парламент приймав у вигляді універсалів, постанов, рішень, резолюцій.

Вивчаючи друге питання, студенти характеризують склад уряду. Генеральний Секретаріат був утворений 15(28) червня 1917 року. У документах цього періоду він характеризується як виконавчий комітет Української Центральної Ради (Декларація Генерального Секретаріату від 28 червня (10 липня) 1917 р., відповідальний перед Центральною Радою (II Універсал), «уряд» (III Універсал). Згідно IV Універсалу Генеральний Секретаріат був перетворений в Раду Народних Міністрів. Генеральний Секретаріат складався із генеральних секретарств на чолі з генеральними секретарями. Кількість генеральних секретарів то зменшувалось (до 8), то збільшувалась (до 14). З утворенням Генерального Секретаріату був розпочатий процес розмежування законодавчої та виконавчої влади. Наприкінці грудня 1917 року для вирішення питань внутрішнього характеру, розроблення законопроектів, координації діяльності генеральних секретарів та поліпшення праці Генерального Секретаріату в цілому був утворений Малий Генеральний Секретаріат з товаришів генеральних секретарів.

Пояснюючи третє питання, студенти повинні з'ясувати принципи організації місцевого самоврядування в 1917 – 1918 рр. Організуючи місцеву владу і місцеве самоврядування, Українська Центральна Рада виходила з намагання реорганізувати попередню систему, пристосовувавши її до потреб національно-державного будівництва. Перебудова органів місцевого самоврядування, за замислом Української Центральної Ради, повинна була пройти декілька етапів.

Керівництво всією системою органів самоврядування здійснювало Генеральне секретарство внутрішніх справ (з квітня 1918 року Департамент місцевого самоврядування Міністерства внутрішніх справ), що зводило нанівець ідею самоврядування, оскільки централізація і місцеве самоврядування не сумісні явища.

Аналізуючи четверте питання, студенти повинні розпочати з характеристики реформ за добу Української Центральної Ради. З'ясовують нормативно-правову базу реформування українського суспільства в 1917 – 1918 рр. Характеризуючи реформи Генерального Секретаріату (Ради Народних Міністрів), треба зазначити, в яких умовах ці реформи проводилися (соціальний опір населення, окупація УНР німецько-австрійськими військами, збройна боротьба із більшовиками тощо).

Розкриваючи останнє питання, студенти повинні розкрити особливості та етапи становлення національної символіки за часів Української Центральної Ради.

Література .

Основна:

[213; 219; 226; 233; 241].

Опубліковані джерела:

[2; 6; 9-10; 20-21; 24]

Додаткова література:

[28-29; 40-41; 50-53; 59; 75; 112; 114-115; 122; 138-146; 194-195; 191; 196; 205; 207]

Завдання для самоконтролю:

1. На основі опрацьованого лекційного матеріалу заповніть порівняльну таблицю: «Передумови та становлення законодавчої діяльності Української Центральної Ради».

2. На основі опрацьованого лекційного матеріалу заповніть порівняльну таблицю: «Політичні партії у складі Української Центральної Ради (березень 1917 - квітень 1918 рр.)»

Політичні партії	Політичні вимоги

3. Накресліть схему: «Структура вищих органів влади за добу Української революції 1917 – 1918 рр». Відповідь обґрунтувати.

4. Заповніть таблицю: «Внутрішня і зовнішня політика українських урядів за часів Української Центральної Ради».

Внутрішня політика	Зовнішня політика

5. На основі лекційного матеріалу та додаткової літератури заповніть таблицю: «Реформи 1917-1918 рр.»

Назва реформи	Наслідки

6. Накресліть схему: «Українська культура 1917 – 1921 рр.»

7. Термінологічний словник: українська національно-демократична революція, Українська Центральна Рада, Генеральний Секретаріат, Комітет УЦР (Мала Рада), Генеральний Суд УНР, вищі органи влади, двовладдя, автономія, федерація, незалежність, адміністративно-територіальний устрій, органи місцевого самоврядування (комісаріат).

7. Теми для рефератів та доповідей:

1. Роль Всеукраїнського Національного конгресу у розбудові вищих органів влади за часи Центральної Ради.

2. Становлення органів управління за часів Української Центральної Ради (червень 1917 – квітень 1918 рр.).

3. Конституційно-правовий статус вищих органів влади за часів Української Центральної Ради (червень 1917 – квітень 1918 рр.).

4. Конституційно-правовий характер законодавчої бази за часів Української Центральної Ради (червень 1917 – квітень 1918 рр.).

5. Аграрна політика Генерального Секретаріату (Ради Народних Міністрів) у 1917 – 1918 рр.

6. Освітньо-культурне відродження України в період Центральної Ради (за газетними джерелами 1917 – 1918 рр.).

7. Боротьба за владу у Києві восени 1917 р.

8. Українська воєнно-морська політика в Криму у 1917 – 1918 рр.

9. Політика німецького та австро-угорського командування щодо умов Брест-Литовського договору.

10. Перша Конституція УНР та її значення.

11. Історична постать М. С. Грушевського.

12. Історична постать В. Винниченка.

Семинар № 6.

Тема 5. Розбудова вищих органів влади за часи Української Держави (29 квітня – 15 грудня 1918 р.).

План.

1. *Державний устрій в період Гетьманату.*
2. *Виконавча влада Гетьманату: структура, зміст.*
3. *Реформи гетьманського уряду (травень - грудень 1918 р.).*
4. *Структура та повноваження органів місцевого самоврядування Української Держави (квітень - грудень 1918 р.).*
5. *Охоронний апарат Української Держави: структура, діяльність .*
6. *Державна символіка за часи Української Держави (квітень-грудень 1918 р.).*

Методичні рекомендації:

У процесі підготовки до першого питання студентам необхідно вивчити причини перевороту та зміни, що сталися у державному ладі України з приходом до влади гетьмана П. Скоропадського. Студенти повинні проаналізувати зміст та значення «Грамоти до всього українського народу» та Закону «Про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 року, знати, що саме «Законами про тимчасовий державний устрій України» вводиться нова назва України – Українська Держава. Гетьман оголошувався найвищим носієм влади, якому належали законодавчі, виконавчі, військові, судові та адміністративні повноваження, контролював усі внутрішні та зовнішні справи, здійснював командування армією і флотом, призначав голову та склад Ради Міністрів, Сенату, місцевого керівництва, затверджував усі закони у державі. У майбутньому передбачалося скликання парламенту - Сейму.

Розглядаючи друге питання, студенти розкривають структуру, повноваження та зміст роботи виконавчої гілки влади – Ради Міністрів (кабінет Ф. Лизогуба).

Висвітлюючи третє питання, студенти повинні зупинитись на реформах гетьманського уряду (аграрна, освітня, військова, фінансова, судова), які проводилися під час німецько-австрійської окупації. Студенти також повинні проаналізувати робітничу, соціальну політику гетьмана П. Скоропадського. Особливо треба звернути увагу на культурну політику Української Держави (квітня-грудня 1918 р.) та її здобутки.

При розкритті четвертого питання студенти з'ясовують структуру, повноваження органів місцевого самоврядування. Також студенти повинні проаналізувати адміністративно-територіальний устрій Української Держави. За адміністративно-територіальним устроєм Українська Держава була поділена на губернські староства: Київщину, Катеринославщину, Харківщину, Волинь, Полтавщину, Чернігівщину, Поділля, Херсонщину, Таврію. Усі території отримали статус окремих адміністративно-територіальних одиниць із власним управлінням. В окрему адміністративно-територіальну одиницю було виділено місто Київ - столиця Української Держави, яка вилучалась зі складу Київської губернії відповідно до постанови уряду від 1 серпня 1918 року.

Висвітлюючи п'яте питання, студенти аналізують структуру та повноваження охоронного апарату – Державної варти. Державна варта - орган, що виконував функції поліції та жандармерії й був покликаний підтримувати законність і правопорядок, запобігати антидержавним змовам та заколотам, нейтралізувати політичних противників режиму.

Розкриваючи останнє питання, студенти розкривають зміст та особливості становлення державної символіки за добу Гетьманата П. Скоропадського.

Література .

Основна:

[214; 217; 220; 221-222; 227-229; 231-232; 234; 238; 242; 252-253; 256; 261; 269]

Опубліковані документи та джерела:

[6; 12-13; 22-24]

Додаткова:

[25; 36-37; 48-49; 54; 65-67; 76; 129-132; 137; 150-153; 155; 165-166; 185; 190-191; 196; 203-204]

Завдання для самоконтролю:

1. Накресліть схему: «Структура вищих органів влади за часів Української Держави (квітень-грудень 1918 р.)».

2. Заповніть таблицю: «Реформи гетьманського уряду (квітень-грудень 1918 р.)»

Назва реформи	Етап	Зміст	Насліки

3. Складіть політичний портрет гетьмана П.Скоропадського.

4. На основі лекційного матеріалу та додаткової літератури складіть схему: «Розбудова судової системи Української Держави (квітень - грудень 1918 р.)».

5. Проаналізуйте культурно-освітню діяльність П. Скоропадського. Відповідь обґрунтуйте.

6. На основі лекційного матеріалу складіть таблицю: «Створення власної гетьманської адміністрації за часів Української Держави 1918 р.».

7. Термінологічний словник: гетьманат, Українська Держава, федерація, Рада Міністрів, Державна варта, Колегія Верховних Правителів, Генеральний Суд Української Держави, Державний Сенат, Академія Наук України, старостат, гетьманська адміністрація, апеляційні палати, військові трибунали, комерчеський суд, земельні комітети.

8. Тематика рефератів:

1. Структура та конституційно-правовий статус вищих органів влади в законі «Тимчасовий державний устрій Української Держави»: історико-правовий аналіз.

2. Конституційно-правовий статус гетьмана Української Держави: історико-правовий аспект.

3. Реформи гетьманського уряду (травень – грудень 1918 р.).

4. Культурно-освітня політика гетьмана П. Скоропадського.

5. Розбудова судової системи Української Держави (червень-грудень 1918 р.).

6. Розбудова виконавчої гілки влади за часів гетьмана П. Скоропадського: історичний аспект.

7. Структура охоронного апарату за часів Української Держави (квітень – грудень 1918 р.).

8. Історична постать Федора Лизогуба.

9. Історична постать М. П. Василенка.

10. Економічна політика за часів гетьмана П. Скоропадського.

11. Історична постать Д. Дорошенка.

12. Історична постать П. Скоропадського.

Модуль III.

Державотворчі процеси в Україні: грудень 1918 – липень 1921 рр.

Змістовий модуль III.

Конституційно-правовий статус вищих органів влади в Наддніпрянській Україні
(грудень 1918 - липень 1921 рр.).

Тема 6-7. Конституційно-правовий статус вищих органів влади за добу Директорії УНР.
Утворення ЗУНР.

План.

1. Представницькі органи влади за часів Директорії.

2. Державне управління та діяльність виконавчої гілки влади у роки Директорії УНР.

Реформи уряду.

3. Функціонування судової системи за часів другої УНР.

4. Структура та повноваження органів місцевого самоврядування Директорії.

5. Утворення та розбудова вищих органів влади ЗУНР.

6. Державна символіка за добу Директорії УНР (26 грудня 1918 – травень 1920 рр.).

7. Причини поразки Української революції 1917 – 1921 рр.

Методичні рекомендації:

Розглядаючи перше питання, студенти повинні з'ясувати структуру та конституційні повноваження вищого законодавчого органу влади за часів Директорії. Формування органів державної влади Української Народної Республіки за часів Директорії розпочалась 14 грудня 1918 року, коли від влади зрікся гетьман П. Скоропадський на користь Ради Міністрів, яка передала владу Директорії.

Назва «Директорія» було запозичена із часів Великої французької революції. Але далі назви і кількісного складу українська Директорія не пішла. Директорію УНР утворили українські політичні партії і суспільні організації. З моменту свого проголошення Директорія повинна була визначати свій правовий статус. Проте жодного документа, який встановлював компетенцію і повноваження цього органу, який би розподіляв обов'язки між директорами, прийнято не було. Фактично Директорія була вищим органом влади, який втілював законодавчу, виконавчу, а іноді і судову владу. Використовуючи сучасну термінологію, її можна визначити як колегіальну хунту з диктаторською правомочністю. Важливим кроком на шляху становлення вищих державних органів Української Народної Республіки стали вибори до Конгресу Трудового Народу України, які проводилися на основі «Інструкції про вибори до Конгресу Трудового Народу України» від 5 січня 1919 року, затвердженої Директорією. Цей нормативно-правовий акт базувався на «Декларації Директорії УНР» від 26 грудня 1918 року.

22-28 січня 1919 року відбулася робота Конгресу Трудового Народу України. А 28 січня 1919 року на останньому засіданні Конгресу Трудового Народу України були прийняті «Універсал Трудового Народу України» та постанова «Про форми влади на Україні», де була здійснена спроба у визначенні та закріпленні вищих органів влади Української Народної Республіки.

14 лютого 1920 року уряд затвердив новий «Тимчасовий закон про державний устрій та порядок законодавства УНР», який передбачав скликання не пізніше 1 травня 1920 року парламенту під назвою Державна Народна Рада. До скликання цього органу Директорія повинна була здійснювати свої повноваження через Раду Народних Міністрів. Але цей закон не був затверджений С. Петлюрою, який був Головою Директорії.

12 листопада 1920 року С. Петлюрою були затверджені закони «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР» та «Про Державну Народну владу УНР», де мова йшла про поступовий перехід від парламентської до президентсько-парламентської форми правління. Закони передбачали розмежування влади між Директорією, Державною Народною Радою і Радою Народних Міністрів. Директорія на той час повністю ототожнювалась з її головою. Державна Народна Рада планувалася як орган законодавчої влади і мала право здійснювати контроль за діяльністю Ради Народних Міністрів, а також ухвалювала державний

бюджет і здійснювала контроль за його виконанням, розглядала та затверджувала міжнародні угоди, оголошувала стан війни і інше.

Розкриваючи друге питання, студенти повинні проаналізувати статус Ради Народних Міністрів за «Законом про форму влади в Україні». Згідно цього нормативного акту Рада Народних Міністрів затверджувалася Директорією і була відповідальна перед нею. Ніякі інші повноваження цього органу регламентовані не були, що свідчило про невизначені відношення Директорії до принципу розподілу влади. Конгрес дав доручення РНМ підготувати вибори майбутнього Сейму України, органа, повноваження якого не були визначені.

У кінці грудня 1918 року Директорія приймає рішення про розподіл функцій між членами Директорії, яке мало внести повний порядок в її роботу, а саме: а) Голова Директорії відає справами міністерств (внутрішніх, закордонних, праці, державного секретарства); б) Петлюра відає справами міністерств (військових, морських, мистецтва, народного здоров'я, опікування); в) Швець відає справами міністерств (народної освіти, фінансів, торгу, промисловості, земельних справ); г) Макаренко відає справами міністерств (пошти й телеграфів, шляхів).

Значне місце в державному регулюванні розбудови української держави мала діяльність Ради Комісарів органу Української Народної Республіки, але повноваження цього виконавчого органу не були закріплені правовими актами. Робота РК відбувалась у формі засідань, які проходили майже кожен день. На цих засіданнях розглядалися питання розбудови державного механізму Української Народної Республіки. Головував на цих засіданнях Голова Ради Комісарів, рішення приймалися колегіально.

На початку 1919 року Державний Секретарем РНМ був складений проект «Тимчасового статуту Ради Народних Міністрів», але цей нормативний акт не був прийнятий. За «Статутом» РНМ надавалися наступні права: 1) право обговорення і ухвалення законопроектів; 2) спрямування діяльності відомств; 3) контроль за виконанням рішень РК.

Рада Народних Міністрів була колегіальним органом, а окремі міністерства – одноособовими. Контрольну функцію за діяльністю уряду здійснювала Директорія через участь у деяких засіданнях.

Розкриваючи третє питання, студенти аналізують судову систему Директорії УНР, яка базувалася на судових устовах доби Української Центральної Ради. Однак в умовах громадянської війни набуло поширення надзвичайне судочинство. За наказом С. Петлюри від 22 листопада 1918 р. при всіх окремих військових частинах засновувались військово-польові суди у складі прокурора, 2 старшин, 2 козаків та секретаря. Військово-польові суди у грудні 1918 р. – січні 1919 р. використовувались для вчинення масових репресій проти противників нової влади.

Аналізуючи четверте питання, студенти розкривають особливості органів місцевого самоврядування за часів Другої УНР, які базувалися на реформі місцевого самоврядування за добу Української Центральної Ради.

Вивчаючи п'яте питання, студенти аналізують, що за «Маніфестом» від 18 листопада 1918 р. на західноукраїнських землях утворюється державне формування під назвою Західно-Українська Народна Республіка. Президентом країни було обрано Є. Петрушевича. Головою Української Національної Ради став Кость Левицький.

Розглядаючи шосте питання, студент повинен розкрити етапи становлення державної символіки УНР, а також нормативно-правову базу.

Характеризуючи сьоме питання, студенти повинні пояснити, що основними причинами поразки української національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр. були: а) недосвідченість у державному будівництві українських політичних лідерів; б) не була сформована українська професійна боєздатна українська армія; в) не було сформовано єдине бачення розбудови української державності; г) не вирішення аграрного питання українськими урядами 1917 – 1921 рр.; д) втручання іноземного чинника в державотворчі процеси в 1917 – 1921 рр., а також студенти повинні проаналізувати історичне значення української національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.

Література .

Основна література:

[211-212; 217; 222; 227; 235; 242; 252-253; 261; 263;]

Опубліковані документи і джерела:

[3-4; 6; 14-15; 24]

Додаткова:

[30-32; 34-35; 56; 60; 62; 64; 66; 70-72; 74; 123; 136; 159; 163-164; 167; 184; 189]

Завдання для самоконтролю:

1. На основі опрацьованого лекційного матеріалу заповніть таблицю: «Реформи Директорії УНР» та вкажіть їхнє значення для України.

Зміст	Наслідки
-------	----------

2. Складіть порівняльну таблицю: «Структура вищих органів влади за добу Директорії (1918 - 1920 рр.)».

3. Проаналізуйте політичний портрет С. Петлюри. Відповідь обґрунтуйте.

4. Накресліть схему територіально-адміністративного поділу Української Народної Республіки.

5. На основі лекційного матеріалу та додаткової літератури складіть таблицю: «Розбудова вищих органів влади ЗУНР».

6. Термінологічний словник: Директорія УНР, Український національний союз, Рада Народних Міністрів, Державна Народна Рада, петлюрівщина, Варшавська угода.

7. Тематика рефератів:

1. Утворення Українського Національного Союзу: мета, програма.
2. Структура та конституційно-правовий статус вищих органів влади в Декларації «Про державний устрій УНР»: історико-правовий аналіз.
3. Реформи Ради Народних Міністрів УНР.
4. Конституційно-правовий характер нормативної бази УНР (грудень 1918 – травень 1920 рр.): історичний аспект.
5. Соціально-економічні перетворення Директорії.
6. Історична постать військового отамана С. Петлюри.
7. Варшавський договір 1920 р. і Україна.
8. Культурно-освітня політика Директорії.
- 9.

Семінар № 8

Тема 7. Державна модель УСРР(1919 – 1921 рр.).

План.

1. Законодавчі інституції радянської влади.
2. Радянські уряди в умовах громадянської війни. Реформи радянської влади.
3. Органи місцевого самоврядування в січні 1919 - липні 1921 рр.
4. Економічна політика більшовиків у 1919 - 1921 рр. та білогвардійських урядів.

Методичні рекомендації:

Українська радянська держава була утворена в грудні 1917 р. на I Всеукраїнському з'їзді Рад. Одночасно був обраний вищий розпорядчий і законодавчий орган влади на період між з'їздами Рад – Центральний виконавчий комітет (ЦВК) на чолі з Ю. Медведєвим. 17 грудня 1917 р. ЦВК сформував уряд – Народний Секретаріат, який очолив М. Скрипник. Місцевими органами радянської влади проголошувалися губернські, повітові, волосні, сільські та міські ради робітничих, селянських і солдатських депутатів та надзвичайні органи влади – ревкоми, реввійськревкоми, надзвичайні комісії. Перша радянська влада протрималася до березня 1918 р., коли більшовицьку армію витіснили з України німецько-австрійські війська, які відновили УНР. 28 листопада 1918 р. в Курську більшовики створили Тимчасовий робітничо-селянський уряд України на чолі з Ю. П'ятаковим. За допомогою російських радянських військ цей уряд 6 січня 1919 р. захопив Харків і проголосив Україну Українською Соціалістичною Радянською Республікою (УРСР). 29 січня 1919 р. ЦВК, який очолював В. Затонський, призначив новий уряд – Раду Народних Комісарів (Раднарком) на чолі з Х. Раковським. Означену державну структуру закріпила Конституція УРСР, прийнята на III Всеукраїнському з'їзді Рад 14 березня 1919 р. Основний закон УРСР визначив структуру і компетенцію вищих органів державної влади. Вищим органом проголошувався Всеукраїнський з'їзд Рад, а в період між з'їздами діяв Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет (ВУЦВК). Повноваження Всеукраїнського з'їзду Рад, ВУЦВК, президії ВУЦВК, Раднаркому не були чітко розмежовані. Конституція визначала структуру і компетенцію місцевих органів влади. В умовах денікінської окупації України витіснені звідти більшовики створили в Москві 11 грудня 1919 р. Всеукраїнський революційний комітет на чолі з Г. Петровським, який перебрав на себе найвищу законодавчу та виконавчу владу в УРСР. У кінці лютого 1920 р., після вигнання денікінців і чергового встановлення радянської влади, відновили діяльність ВУЦВК, Рада Народних Комісарів.

Урядові функції поклалися на Народний Секретаріат і Тимчасовий робітничо-селянський уряд та Раду Народних комісарів УРСР (Раднарком).

На III Всеукраїнському з'їзді рад (березень 1919 р.) статус тимчасового для уряду був скасований, і його було названо знову за російським взірцем Раднаркомом - Радою Народних комісарів УРСР (РНК). Структура і персональний склад РНК як вищого виконавчого і розпорядчого органу державної влади УРСР й далі визначалися ВУЦВК. Конституція УРСР 1919 р. надавала Раднарком право приймати до розгляду будь-які питання і справи, що належали до сфери законодавства і загального управління. Окремі рішення РНК подавалися на затвердження ВУЦВК.

З перших днів існування радянської влади ліквідувалися судові та правоохоронні органи Російської імперії, Тимчасового уряду і Центральної Ради. 4 січня 1918 р. постановою Народного Секретаріату «Про введення народного суду» було впроваджено дільничні, повітові і міські народні суди, а також революційні трибунали. Цим і обмежилися реформи часів першої радянської влади в Україні. 12 грудня 1918 р. в Курську створюється Всеукраїнська надзвичайна комісія. 5 лютого 1919 р. було створено українську радянську міліцію, а Раднарком УРСР утворив Головне управління міліції та кримінального розшуку при Народному комісаріаті внутрішніх справ. На місцях організувалися губернські, повітові та волосні управління міліції при радах. 19 лютого 1919 р. Раднарком УРСР декретом скасував суди всіх попередніх режимів, відновив народні суди і створив Верховний касаційний суд та Верховний революційний трибунал як вищу наглядову, апеляційну та касаційну інстанцію.

ЛІТЕРАТУРА.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

[209-210; 244; 262-263]

ПУБЛІКОВІ ДОКУМЕНТИ ТА ДЖЕРЕЛА:

[10; 15; 24]

ДОДАТКОВА:

[38; 57; 108; 110-111; 169; 177-178; 191;]

Завдання для самоконтролю:

1. На основі лекційного матеріалу складіть порівняльну схему :«Адміністративно-територіальний устрій на українських землях в 1919 – 1921 рр.».

2. Складіть порівняльну таблицю: «Структура вищих органів влади за Конституцією 1919 р.».

3.Термінологічний словник: ВЦВК, «військовий комунізм», радянсько-польський конфлікт, УСРР, махновщина, анархічний рух.

4. Тематика рефератів:

- 1) Історична постать Н. Махна.
- 2) Особливості політики «військового комунізму» в Україні.
- 3) Польсько-радянська війна та її наслідки для України.
- 4) Громадянська війна на території України.
- 5) Національна політика радянської влади в 1919 – 1921 рр.
- 6) Зовнішньополітичні орієнтири УСРР у 1919 – 1921 рр.

Модуль IV.

Проблема соборності українських земель за часів української національно-демократичної революції 1917 -1921 рр.

Змістовий модуль IV.

Питання соборності українських етнічних земель за часів української національно-демократичної революції 1917 -1921 рр.

Семінар № 9-10.

Тема 9-10. Зовнішньополітичні орієнтири українських урядів за часів 1917 – 1921 рр.

План.

Заняття 1.

1. *Зовнішньополітичні взаємодії Української Центральної Ради з країнами Антанти та Четвертного союзу.*

2. *Радянсько-українська війна (січень – березень 1918 р.). Підписання Брест-Литовського мирного договору та його наслідки для України.*

3. *Зовнішньополітичні орієнтири Української Держави (квітень-грудень 1918 р.).*

Методичні рекомендації:

У першому питанні слід проаналізувати зовнішню політику Української Центральної Ради та дипломатичну діяльність УНР. Необхідно охарактеризувати три основні напрямки зовнішньополітичної діяльності УНР, для кожного з яких характерна різна пріоритетність взаємин з тогочасними провідними міжнародними силами: 1) Росія, яка переживала період революції та громадянської війни (слід розглянути розвиток відносин Української Центральної Ради з Тимчасовим урядом, більшовицьким Раднаркомом); 2) країни Антанти, які прагнули здобути перемогу у Першій світовій війні; 3) Німеччина та її союзники, що шукали можливості припинити бойові дії на Східному фронті й у такий спосіб послабити противника. Також слід вказати про наміри країн Антанти (Франції та Англії) щодо розподілу сфер впливу в Чорноморському басейні.

Розглядаючи друге питання, студенти розкривають основні елементи першої радянсько-української війни (січень-березень 1918 р.). Особливу увагу слід звернути на розгляд Брестської угоди 9 лютого 1918 року. Головним напрямком зовнішньополітичної діяльності УНР стала діяльність з підписання мирної угоди з країнами Четвертного союзу. Тоді ж був підписаний і додатковий договір, який регулював питання консульських відносин, обміну військовополоненими тощо, а також було укладено окрему угоду між Україною й Австрією про статус Східної Галичини та Буковини. 17 березня 1918 р. Українська Центральна Рада ратифікувала Брест-Литовський мирний договір. Брестський мир докорінно змінив зовнішньополітичні орієнтири української дипломатії. У цей період для неї на перше місце виходять Німеччина та її союзники. Відносини ж з Англією і Францією, навпаки, призупиняються аж до ліквідації УНР.

При розгляді третього питання увагу слід зосередити на передумовах встановлення Гетьманату в Україні, адже внаслідок державного перевороту й усунення від влади Української Центральної Ради розпочався новий етап в історії української дипломатії, пов'язаний із зовнішньополітичною діяльністю уряду гетьмана Павла Скоропадського. Здійснення зовнішньої політики Українською Державою відбувалося у складних умовах, але новий керівник держави приділяв набагато більше уваги міжнародній політиці й розбудові української дипломатичної служби, зокрема відносинам з країнами Центральної Європи та національними державами, що утворилися на постімперському просторі. Також треба зазначити, що основною метою зовнішньої політики Української Держави було позбавлення залежності у міжнародній політиці від Німеччини та Австро-Угорщини. Слід звернути увагу на спроби об'єднання з Кримською Народною Республікою, встановлення дипломатичних зносин з Грузією, Кубанню. Крім того, треба зазначити, що на міжнародній арені Українську Державу (квітень-грудень 1918 р.) визнало 24 країни світу.

Література.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

[215; 225; 239-240; 243; 251; 260; 265; 268]

ОПУБЛІКОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

[7; 11; 17-19;]

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

[55; 79-82; 84-85; 88-89; 91-94; 96-99; 101-102; 113; 157; 160;]

Заняття 2.

1. Зовнішньополітичні орієнтири Директорії УНР та ЗУНР. Створення українських дипломатичних представництв у країнах Центральної Європи.
2. Україно-польські відносини. Варшавський договір та його наслідки.
3. Проблема формування кордонів Української державності за часів національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.
4. Ризький мирний договір та його наслідки для України.
5. Зовнішньополітичні та військові аспекти в українській пресі 1917 – 1921 рр.

Методичні рекомендації:

Розкриваючи перше питання, студентам треба наголосити, що якщо раніше керівництво УНР безуспішно намагалося балансувати між Росією, Німеччиною та країнами Антанти), то після капітуляції Німеччини та її союзників на сході Європи залишилися тільки два центри сили – Росія й Антанта, які вороже ставилися до української самостійності. Відновлення Української Народної Республіки надало національно-демократичним силам ще один шанс розбудувати незалежну державу та здобути міжнародне визнання.

За документами та іншими джерелами слід простежити, як відбувався процес визнання України, що стала об'єктом міжнародного життя, як встановлювалися відносини з державами світу, як закладалися традиції новітньої української дипломатії, зокрема військової. Окрема проблема - відносини з Радянською Росією. Цю проблему можна докладно висвітлити, скориставшись нещодавно опублікованими документальними виданнями та численними дослідженнями істориків.

Бажано ґрунтовно усвідомити сутність альтернатив державотворчого процесу в Україні, налагодження дипломатичних відносин зі світовим співтовариством у контексті завершального етапу Першої світової війни (проаналізувати причини участі у громадянській війні в Україні різних сил, зробити об'єктивні висновки з наслідків воєнного протистояння). Слід спробувати неупереджено оцінити реальні можливості й перспективи УНР у переговорах з РРФСР та країнами Антанти. Для правильного розуміння результатів політичної боротьби в Україні важливо врахувати досвід створення воєнно-політичного союзу радянських республік і місця в ньому УРСР.

Висвітлюючи друге питання, студенти повинні приділити увагу з'ясуванню питання про спробу реалізації соборності українських земель, яку було здійснено наприкінці 1918 р. - на початку 1919 р., проаналізувати реакцію на неї з боку зарубіжних держав, передусім Антанти і Польщі. Важливо розкрити позиції різних держав щодо України на Паризькій мирній конференції, оцінити прийняті нею рішення і роль українських дипломатів, об'єктивно кваліфікувати міжнародні договори, укладені після завершення Першої світової війни та іноземних інтервенцій. Розглядаючи суперечності, що існують в історіографії щодо оцінки Варшавського договору (1920 р.), кваліфікації польсько-радянської війни, необхідно виявити принципові підходи до розуміння наслідків дипломатичних зусиль української сторони. Треба також зупинитись на наслідках Варшавського договору для західноукраїнських земель. Студенти повинні докладніше зупинитися на викладені основних концепцій військової та політичної конвенції.

Передусім важливо з'ясувати ключові моменти, пов'язані з роллю і місцем України в міжнародному житті в 1921 – 1939 рр., для чого проаналізувати об'єктивні та суб'єктивні чинники, що зумовили необхідність укладення військових, політичних, економічних угод УРСР з іншими радянськими республіками в 1920 – 1922 рр., детермінували об'єднавчий процес за утворення СРСР. Принципове значення має з'ясування питань про статус України у процесі

утворення СРСР та в наступні періоди, про неухильне звуження можливостей для зовнішньополітичної діяльності, згортання масштабів дипломатичної активності.

Розглядаючи третє питання, студенти розкривають етапи становлення українського кордону за добу національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр. Протягом 1917 – 1920 рр. кордони Української держави змінювалися в залежності від політичної і військової обстановки в Україні. Потребували свого урегулювання і кордони УРСР на сході і на півночі країни. Партійно-державне керівництво УРСР, РРСФР, БРСР почало проведення територіального розмежування. У 1923 р. на XII з'їзді РКП(б) було прийнято постанову «Про національне питання», яка дозволяла урядові УРСР порушити питання про включення до складу республіки частин етнічних українських земель, що відійшли до Росії і Білоросії за договором 1919 р. Виконуючи рішення XII з'їзду РКП(б), при ЦВК УРСР була створена адміністративно-територіальна комісія, яка одержала завдання переглянути кордони УРСР з РРСФР і БРСР. У 1924 р. уряд УРСР запропонував ЦВК СРСР проект «Про зовнішні кордони УРСР». У підготовці цього документа взяли участь провідні вчені України – економісти, історики, етнографи, лінгвісти, академіки М. Грушевський та Д. Багалій. В основу адміністративно-територіальних одиниць було покладено принцип економічної доцільності. Зважаючи на економічну доцільність, український уряд запропонував передати Мінській губернії БРСР частину колишньої Словечанської і Юровської волостей Коростинської округи Волинської губернії. У свою чергу, український уряд запропонував РРСФР передати у склад УРСР 11 волостей Путивльського повіту, 6 волостей Рильського повіту, частину Суджанського повіту, весь Білгородський, більшу частину Корчанського повіту, вісім волостей Новооскольського і одну волость Грайворонського, весь Білгородський, більшу частину волостей Корчанського повіту і одну волость Обоянського повіту Курської губернії, а також весь Валуйський, Росоцанський, Богучарський, південні частини Острогозького, Павловського, Трубчевського і Севського повітів Брянської губернії.

Для розгляду запропонованого проекту Союзний ЦВК створив Союзно-паритетну Комісію (1 липня – 28 листопада 1924 р.) для регулювання проблеми кордонів між РРСФР, УРСР, БРСР. До її складу увійшли по два представника від кожної із зазначених сторін. Комісію очолив голова ЦВК БРСР О. Черв'яков. Представлений УРСР проект було запропоновано розглянути Президіям ЦВК РРСФР, БРСР, відповідно наркомам та губернським органам. Білорусія швидко погодилась з українськими пропозиціями. Росія висунула зустрічні проекти. Після чисельних консультацій та бурхливих обговорень союзна комісія виробила компромісний варіант. Вона запропонувала включити до складу УРСР від Курської губернії Путивльський, Грайворонський (за винятком Бутовської волості) і Белгородський повіти, а також чотири волості Корчанського, три Новооскольського і одну Суджанського. Від Воронезької губернії – лише один Валуйський повіт. Але досягти згоди між делегаціями для затвердження компромісного варіанта не вдалося. Тоді О. Черв'яков передав це питання на розгляд Політбюро ЦК ВКП(б), де проект Союзної Комісії зазнав подальших змін. Шлях створення єдиної союзної держави розпочався у червні 1919 р., коли Всеросійський Центральний Виконавчий Комітет прийняв постанову «Про воєнний союз радянських республік Росії, Латвії, Литви і Білорусії». Іншим кроком на цьому шляху була угода про воєнний і господарський союз, підписаний 28 грудня 1920 р. між РРСФР і УРСР. За даною угодою оголошувалося об'єднання семи наркоматів: військових і морських справ, зовнішньої торгівлі та фінансів, праці, шляхів, пошт і телеграфів та Вищих Рад Народного Господарства. За угодою об'єднані наркомати входили до складу РНК РРСФР і мали в РНК УРСР своїх уповноважених.

У січні 1922 р. між радянськими республіками склався дипломатичний союз (РРСФР були передані повноваження представляти республіки на Генуезькій конференції).

30 грудня 1922 р. на I з'їзді Рад СРСР було прийнято рішення про утворення СРСР. До його складу входили РРСФР, УРСР, БРСР, ЗФР (Грузія, Вірменія, Азербайджан).

17 серпня 1920 р. у Мінську розпочалися переговори про перемир'я та попередній мир між РРСФР та УРСР, з одного боку, і Польщею – з іншого. Користуючись сприятливими для себе обставинами, радянська сторона висунула умови, які істотно загрожували суверенітету

Польщі. Але маючи підтримку Антанти і передусім Англії, польський уряд не згодився прийняти висунуті умови. 21 вересня 1921 р. у Ризі переговори відновилися. Радянську делегацію представляли дві незалежні держави – РРФСР і УРСР. Голова польської делегації Я. Домбровський подав польський проект кордону. Згідно проекту передбачалося проведення польсько-українського кордону по лінії від річки Ствіги, у тому місці, де вона перетинає межу колишніх Мінської та Волинської губерній по кордону цих губерній, до межі Рівненського та Овруцького повітів, та містечка Ракитине по річки Случ, залишаючи м. Корець на боці Польщі, потім на південь, перетинаючи залізницю Рівне – Шепетівка та р. Горинь до р. Вілія, причому м. Острог залишається на боці Польщі. Цей проект був прийнятий радянською стороною. За умовами Ризького мирного договору у межах Польщі залишилося понад 162 тис. км² етнічних українських земель з населенням понад 11 млн. осіб.

Важливо на конкретних прикладах розкрити становище українців у Східній Галичині, Буковині, Бессарабії, Карпатській Україні, що входили на той час до складу Польщі, Румунії і Чехословаччини. Це дасть можливість зрозуміти причини національно-визвольного руху на західноукраїнських землях, оцінити його вплив на міжнародні відносини, європейську дипломатію.

Розглядаючи останнє питання, студенти повинні розкрити висвітлювання основних віхів зовнішньополітичної та внутрішніх аспектів політики українських урядів в пресі 1917 – 1921 рр.

Література.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

[208; 216; 223; 239; 265; 268]

Опубліковані документи та джерела:

[16-19]

Додаткова література:

[47; 58; 77-78; 83; 8/6-87; 90; 95; 100; 103-106; 116-117; 147-149; 170-175]

Завдання для самоконтролю:

1. На основі лекційного матеріалу та додаткової літератури складіть порівняльну таблицю: «Українська дипломатія 1917 – 1921 рр.: здобутки та втрати».
2. На основі лекційного матеріалу написати історичне есе: «Діяльність Б. Мартоса на посаді міністра закордонних справ».
3. На основі додаткової літератури заповнити таблицю: «Зовнішньополітичні орієнтири Української Держави (квітень-грудень 1918 рр.)».
4. На основі лекційного матеріалу та додаткової літератури проаналізуйте зовнішньополітичні аспекти за добу Української Центральної Ради. Відповідь обґрунтувати;
5. **Термінологічний словник:** Брест-Литовська угода, конвенція, політичний союз, економічний союз, федерація, військово-політичний союз. Варшавська угода, Ризький мирний договір, радянсько-польська війна, громадянська війна, україно-російська.
6. **Тематика рефератів:**
 - 1) Україно-французькі взаємовідносини за часів Української Центральної Ради.
 - 2) Російсько-українські взаємовідносини в березні-жовтні 1917 р.
 - 3) Формування кордонів Української держави (листопад 1917 – березень 1921 рр).
 - 4) Крим у зовнішній політиці гетьмана П. Скоропадського.
 - 5) Дипломатичні відносини Української Держави з Донською Народною Республікою.
 - 6) Українське питання на Паризькій мирній конференції.
 - 7) Польсько-українські взаємовідносини (листопад 1919 – березень 1921 рр.).
 - 8) Польсько-українська війна 1920 – 1921 рр. та її наслідки.
 - 9) Зовнішньополітичні орієнтири УРСР у 1919 – 1921 рр.

Тематика магістерських робіт:

1. Інтегральний націоналізм Дмитра Донцова;
2. Федеративна грамота гетьмана П. Скоропадського: причини і наслідки;
3. Дипломатична діяльність Української Держави гетьмана Павла Скоропадського;
4. Українських монархізм в праці В. Липинського «Листи до хліборобів»;
5. Ідея федералізації в працях М. Грушевського;
6. Дипломатична діяльність Української Народної Республіки (листопад 1917 – квітень 1918 рр.);
7. Структура та повноваження законодавчої влади за часи Української Держави (квітень–грудень 1918 р.): історичний аспект;
8. Конституційно-правовий статус Ради Міністрів: структура, зміст роботи;
9. Створення та розбудова правоохоронних органів України за добу української національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.;
10. Конституційно-правовий характер законодавчих актів доби Української Народної Республіки (листопад 1917 – квітень 1918 рр.)
11. Конституційний характер нормативно – правових актів в часи Української Держави та їх специфічні особливості;
12. Законотворча діяльність Ради Міністрів Української Держави;
13. Ідеї розбудови української державності в працях В. Винниченка;
14. Аналіз архівних джерел про державотворчі процеси у Наддніпрянській Україні в 1917 – 1921 рр.;
15. Спогади, мемуари як джерело державотворчих процесів на українських землях у 1917 – 1921 рр. (М. Грушевський, В. Винниченко, Д. Дорошенко, П. Скоропадського);
16. Аналіз історіографії української революції 1917 – 1921 рр. за часи Української Держави (Д. Дорошенко, В. Липинського, Д. Донцова);
17. Історіографічні дослідження державотворчих процесів в Наддніпрянській Україні у часи Директорії УНР (І. Мазепа, Л. Цегельський, М. Шаповал).
18. Аналіз діяльності вищих органів влади в Наддніпрянській Україні в праці Д. Дорошенка «Історія України 1917 – 1923 рр.»;
19. Державотворчі процеси в Наддніпрянській Україні в 1917 – 1921 рр. в радянській історіографії;
20. Державотворчі процеси в Україні (1917 – 1921 рр.) у працях істориків української діаспори;
21. Сучасна українська історіографія про державотворчі процеси в Україні за роки національної революції 1917 – 1921 рр.;
22. Судова система за часи Української Центральної Ради: історико-правовий аспект;
23. Реформування судової влади за добу Української Держави (липень – грудень 1918 р.);
24. Становлення вищих органів влади за часи Української Центральної Ради (травень 1917 – квітень 1918 рр.);
25. Організація, внутрішня структура та завдання Народногo Міністерства земельних справ УНР;
26. Гетьманат Павла Скоропадського і російський монархічний рух в Україні (квітень — грудень 1918 р.) .
27. Діяльність Департаменту місцевого самоврядування МВС Української Держави (травень–грудень 1918 р.)
28. Створення дипломатичних представництв УНР країнах Центральної Європи за доби Директорії.
29. Українська Центральна Рада і Тимчасовий уряд у публіцистиці Сергія Єфремова (березень – листопад 1917 р.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Джерела:

1. Бій під Крутами в національній пам'яті: Збірник документів і матеріалів / Упорядники: О. М. Любовець (керівник); О. М. Березовський, С. В. Бутко, А. О. Тищенко, І. В. Цимбал. - К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2013. – 288 с.;
2. Велика українська революція (Матеріали до історії відновлення української державності). Календар історичних подій за лютий 1917 року – березень 1918 року. Видання друге / Упорядкував проф. Я. Зозуля; Ред. ком. Б. Мартос, Я. Зозуля, В. Кедровський, К. Туркало, З. Стефанів. – Нью-Йорк, 1967. – 57 с.;
3. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 — листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. - Том 1 / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. -К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. – 690 с.;
4. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 — листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. - Том 2 / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. - К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. – 746 с.;
5. Документы великого создания: источники по истории УССР / За ред. В. А. Замлинского, Л. Е. Бернштейна, А. В. Долинского и др. - К., Вища школа, 1986. – 213 с.;
6. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / [відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; редкол.: С. В. Кульчицький та ін.]; Голов. упр. держ. служби України, Ін-т історії НАН України. – К.: Ніка-Центр, 2009. – Т. 5 : Документи і матеріали. Книга 1. 1914 – 1991 / [упорядн.: Г. В. Боряк (кер. кол. упорядн.), Л. Я. Демченко, Р. Б. Воробей]. – 824 с.;
7. Історія війн і збройних конфліктів в Україні: енцикл. довід. / Авт. упорядн. О. І. Гуржій та ін. - К.: Вид. гуманіт. л-ри, 2004. - 520 с.;
8. Конституційні акти України 1917–1920 рр. Невідомі конституції України. – К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. – 272с.;
9. Кудлай О. Б. Українська Центральна Рада. Протоколи II – IV сесій. Документи. (Квітень-жовтень 1917 р.). – К.: Інститут історії України НАН України, 2015. – 222 с.;
10. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; Редкол.: Ю. І. Римаренко (від. Ред.) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 420с.;
11. Мирні переговори між Українською Державою та РСФРР 1918 р. Протоколи і стенограми пленарних засідань / Упорядн.: О. І. Лупандін, І. В. Ралле, Л. В. Яковлева. Ред. кол.: Я. Б. Пеленський (співголова), В. А. Смолій (співголова), В. Ф. Верстюк (відповідальний редактор), О. Д. Бойко (відповідальний секретар), С. В. Кульчицький, Р. Я. Пиріг, Л. В. Яковлева. – Київ – Нью-Йорк – Філадельфія: Видавництво М. П. Коць, 1999 – 370 с.;
12. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. / За ред. Я. Пеленського. – Київ Філадельфія, 1995. – 493с.;
13. Україна Хроніка ХХ століття Довідкове видання. Рік 1918 / Ред. колегія: голова В. А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2004. – 402 с.;
14. Україна Хроніка ХХ століття Довідкове видання. Рік 1919 / Ред. колегія: голова В. А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 236 с.;
15. Україна Хроніка ХХ століття Довідкове видання. Рік 1920 / Ред. колегія: голова В. А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – 311 с.;
16. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 1. Предметно-тематична частина: А–Г / Відп. ред. М.М.Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2009. – 184 с.;
17. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 2. Предметно-тематична частина: Д–Й / Відп. ред. М. М. Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2009. – 252с.;
18. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 3. Предметно-тематична частина: К – О / Відп. ред. М. М. Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. – 252с.;

19. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 4. Предметно-тематична частина: П – Я / Відп. ред. М. М. Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2009. – 357с.;

20. Українська Центральна Рада: Збірник документів матеріалів. У 2-х т. // За ред. П. П. Толочко та ін.: НАН України. К.: Наукова думка, 1996 – (Пам'яті історії України. Сер. V. Джерела новітньої історії). – Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. /Упор. В. Ф. Верстюк та ін.; від. Ред. В. А. Смолій, 1996 – 424с.;

21. Українська Центральна Рада: Збірник документів матеріалів. У 2-х т. // За ред. П. П. Толочко та ін.: НАН України. К.: Наукова думка, 1996 – (Пам'яті історії України. Сер. V. Джерела новітньої історії). – Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. К.: Наукова думка, 1997. – 424с.;

22. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах. Т. 1. / Упорядн.: Р. Пиріг (кер.) та ін. – К.: Темпора, 2015. – XVIII+750 с.;

23. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах. Т. 2. / Упорядн.: Р. Пиріг (кер.) та ін. – К.: Темпора, 2015. – XX+412 с.;

24. Уряди України у XX столітті: Науково-документальне видання /КМУ, НАНУ; Від. Ред. В. М. Литвин: К.: Наукова думка, 2001. – 608с.;

Статті:

25. Андрусишин Б. І. Вищі державні органи регулювання соціально-трудою сферою Української Держави (1918 р.) // Наукові записки: зб. наук. праць молодих вчених та аспірантів НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005 – Т 15. – С. 114 – 123;

26. Андрусак М. Історіографія український державних змагань 1917 – 1921 рр. / М. Андрусак // Історіографічні дослідження в Україні. збірник наукових праць / Головний редактор В. А. Смолій. Вип. 25. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – С. 116-118;

27. Барановська Н. М. Актуалізація ідей автономізму та федералізму в умовах національної революції 1917 – 1921 рр. як шлях відстоювання державницького розвитку України /Н. М. Барановська // Науковий вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – Вип. 20. – С. 130-135;

28. Басара Галина Муніципальна політика Центральної Ради та її урядів / Галина Басара // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Вип. 13. – Тернопіль 2001. – С. 117-124;

29. Бевз Т. Трансформація владної вертикалі у добу Центральної Ради / Т. Бевз // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України: збірник наукових праць. – К., 2006. – Вип.32 – С. 52-88;

30. Белік А. В. Система влади України в період правління Директорії УНР / А. В. Белік // Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету. -Запоріжжя: Просвіта, 2013. -Вип. 37. – С. 100-104;

31. Белік А. В. Аграрне питання за доби Директорії УНР / Белік А. В. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2013. – Вип. 37. – С. 106-109;

32. Белік А. В. Військове будівництво в період Директорії УНР / А. В. Белік // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2012. – Вип. 32. – С. 222-227;

33. Бойко О. Д. Проблема визначення кордонів України в період Центральної Ради (1917 – 1918 рр.) /О. Д. Бойко //Український історичний журнал. – 2008. - № 1. – С. 31 – 45;

34. Бойко О. Військова політика УНР (листопад 1918 — лютий 1919 років) / О. Бойко // Студії з історії української революції 1917 – 1921 років на пошану Руслана Петровича Пирога. Збірник наукових праць / Гол. ред. кол. В. Ф. Верстюк – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – С. 197-212;

35. Бойко А. Я. Становлення державної служби в контексті об'єднання УНР з ЗУНР / А. Я. Бойко // Державотворчий потенціал Української соборності (до 90-ї річниці проголошення

Акту злуки Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки). Чернігів - Луганськ – Херсон – Івано-Франківськ – Кіровоград: Матеріали конференції / Чернігівський центр підготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, державних п-в, установ і орг.: Уклад. В. М. Бойко – Чернігів: Редакційно-видавничий центр «Сіверщина», 2009. – С. 42-46;

36. Будков Д. Міжнародна інформаційна діяльність за часів Української Держави Гетьмана Скоропадського (грудень 1918 р.) / Д. Будков // Пам'ять століть. – 2003. - № 2. – С. 64-71;

37. Булгаков Ю. В. Промислово-робітнича політика уряду гетьмана Павла Скоропадського: сучасні оцінки здобутків і прорахунків / Ю. В. Булгаков // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ: [б. в.], 2009;

38. Бурда В. Формування місцевих органів влади УСРР (1919 – 1922 рр.): законодавчий аспект / В. Бурда // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. Вип. 2 (120). Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В. Ф. Колесник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – С. 8-11;

39. Верстюк В. Ф. Концептуальні проблеми вивчення історії Української революції / В. Ф. Верстюк // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – Вип. 11. – С. 16-25;

40. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада: період становлення / В. Ф. Верстюк // Український історичний журнал. – 2007. - № 2. – С. 23 – 46;

41. Верстюк В. Ризький мирний договір 1921 р. і завершення боротьби за Українську Народну Республіку / В. Верстюк // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В. Ф. Верстюк. -Вип. 6. -К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – С. 337-367;

42. Верстюк В. Центральна Рада і Тимчасовий уряд у публіцистиці Сергія Єфремова (березень-листопад 1917 р.) / В. Верстюк // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В. Ф. Верстюк. –Вип. 7. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – С. 89-113;

43. Верстюк В. Гетьманський режим у публіцистиці Сергія Єфремова / В. Верстюк // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В.Ф. Верстюк. – Вип. 9. – К.: Інститут історії України НАН України, 2013. – С. 10-34;

44. Верстюк В. Більшовизм у революційній публіцистиці Сергія Єфремова 1917 – 1920 рр. / В. Верстюк // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В. Ф. Верстюк. – Вип. 10. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – С. 5-33;

45. Віднянський С. В. Українське питання в зовнішньополітичних концепціях Чехословаччини (1918 – 1938 рр.) / С. В. Віднянський // Український історичний журнал. – 1997. – Вип. 1. С. 43-61;

46. Вовк Ю. Є. Законодавча діяльність урядів Радянської України у 1919 – 1929 роках / Ю. Є. Вовк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2012. - № 3. – С. 15-18;

47. Гаврилів І. УНР і ЗУНР: проблема взаємин на тлі соборності України / І. Гаврилів // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2008. – Вип. 18. – С. 275-283;

48. Гай-Нижник П. До історії державної служби: Державний секретаріат (канцелярія) Української Держави 1918 року / П. Гай-Нижник // Вісник державної служби України / Гол. ред. Т. В. Мотренко; від. секретар О. А. Коваль. - № 2. – 2008. – С. 53-56;

49. Гай-Нижник П. П. Міністерство праці Української Держави і робітниче законодавство Гетьманату 1918 р. у світлі невідомих документів / П. П. Гай-Нижник // Україна-Історія: Збірник наукових праць НДІУ. – Том XVIII. – С. 325-350;

50. Гай-Нижник П. П. Народне міністерство фінансів УНР: проблема становлення (січень - квітень 1918 р.) / П. П. Гай-Нижник // Український історичний журнал. – 2008. - № 1. – С. 59-74;
51. Гай-Нижник П. Становлення вищих державних органів влади в Українській Народній Республіці (1917 – 1918 рр.) / П. Гай-Нижник // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України: Збірник наукових праць. - К., 2009. - Вип. 43. - С. 82-99;
52. Гай-Нижник П. Україно-французькі взаємини у 1917 – 1918 рр. (фінансово-політичний аспект) / П. Гай-Нижник // Київська старовина. – 2006. - № 4. – С. 70 – 82;
53. Гай-Нижник П. П. Формування центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні за доби Центральної Ради (1917 - 1918 рр.) / П. П. Гай-Нижник // Україна-Історія: Збірник наукових праць НДІУ. - 2010. - Т. XXIV. - С. 229-270;
54. Галатир В. В. Проблема формування та функціонування місцевих органів державної влади в Правобережній Україні за гетьманування П. Скоропадського у документах Центральних державних установ України / В. В. Галатир // Архіви України. – 2013.- № 2. – С. 88-93;
55. Гедін М. Україно-румунські відносини напередодні та в період Другого Гетьманування Павла Скоропадського / М. Гедін // Вісник КНЛУ. Серія Історія, економіка, філософія. - 2012 - Випуск 17. – С. 107-115;
56. Гладун Маріанна Особливості аграрної реформи ЗОУНР / Маріанна Гладун // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія.– Тернопіль 2011. - Вип. 1. – С. 103-110;
57. Глібіщук М. В. Політика «військового комунізму»: фінансовий аспект / М. В. Глібіщук // Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету. -Запоріжжя: Просвіта, 2015. -Вип. 42. – С. 43-47;
58. Гончар Б. М., Городня Н. Д. Відносини між Францією та УНР (грудень 1918 – квітень 1919 рр.) / Б. М. Гончар, Н. Д. Городня // Український історичний журнал. – 2000. - № 3. – С. 45-52;
59. Гончаренко, В. Законодавчі органи в Українській Народній Республіці [Текст] / В. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України. 2006 р. №2 (45). - Х.: Право, 2006. - С. 61-71;
60. Горуйко Х. П. Організація та діяльність військових судів Західно-Української Народної Республіки / Х. П. Горуйко // Часопис Київського університету права. – 2012. – Вип 4. – С. 45-49;
61. Гошуляк І. Л. Проблема соборності українських земель у добу Центральної Ради / І. Л. Гошуляк. // Український історичний журнал. – 1917. – Вип. 3. – С. 26-41;
62. Гошуляк І. Трудовий конгрес і проблема соборності України / І. Гошуляк // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. - К., 2008. - Вип. 39. – С. 160-172;
63. Грибенко О. М. Проблеми статусу України у законодавчих актах українських державних інституцій 1917 – 1920 років / О. М. Грибенко // Проблеми історії України. Факти, судження пошуки. Збірник наукових праць. – Випуск спеціальний. – Кив, 2004. – С. 172 – 177;
64. Грибенко О. М. Державотворчі процеси в епоху української революції 1917 – 1921 рр. / О. М. Грибенко // Проблеми історії України. Факти, судження пошуки. Збірник наукових праць. – Випуск спеціальний. – Київ, 2005. – С. 199 – 207
65. Грибенко О. М. Аграрна реформа уряду П. Скоропадського в контексті аграрної політики на початку ХХ століття» / О. М. Грибенко // Історичні записки. – Збірник наукових праць – Випуск 10 (спеціальний). – Луганськ, 2006. – 59 – 63;
66. Грибенко О. М. Розбудова вищих органів влади в добу української національної революції (березень 1917 – травень 1921 рр.): історичні етюди (спеціальний) / О. М. Грибенко // Міністерство освіти і науки України, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ, 2010. - 61-65;

67. Грибенко О. М. Становлення та структура органів виконавчої влади в Наддніпрянській Україні 1917 – 1918 рр.: історичний аспект / О. М. Грибенко // Регіональні проблеми української історії: Збірник наукових праць. - Умань. - 2012. - Вип. 5. - С 92-99;
68. Грибенко О. М. Історіографія державотворчих процесів в Україні за період національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр. / О. М. Грибенко // Історичні записки: Збірник наукових праць / Гол. ред.. В. П. Михайлюк. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – Вип. 31. – С. 31-41;
69. Грибенко О. М. Проблеми статусу України у законодавчих актах українських державних інституцій 1917 – 1920 років / О. М. Грибенко // Проблеми історії України. Факти, судження пошуки. Збірник наукових праць. – Випуск спеціальний. – Кив, 2004. – С. 172 – 177;
70. Гриценко А. Прем'єр-міністри України часів Директорії (кінець 1918 – 1920 рр.) / А. Гриценко // Київська старовина. – 2001. - № 4. – С. 141 – 150;
71. Гриценко А. Прем'єр-міністри України часів Директорії (кінець 1918 – 1920 рр.) / А. Гриценко // Київська старовина. – 2001. - № 5. – С. 96 – 109;
72. Гриценко А. Прем'єр-міністри України часів Директорії (кінець 1918 – 1920 рр.) / А. Гриценко // Київська старовина. – 2001. - № 6. – С. 154 – 163;
73. Губа П. І. Преса як джерело вивчення історії національно-демократичної революції в Україні (1917 – 1920 рр.) / Український історичний журнал. –1999. - № 4. – С. 29-40;
74. Гудима В. Становлення місцевих органів влади на Поділлі в добу Директорії Української Народної Республіки // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: Збірник статей. Випуск 36. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – С. 140-150;
75. Гуцалюк І. Судова система Української Центральної Ради / І. Гуцалюк // Матеріали ІІ Волинської міжнар. іст.-красн. конф., присвяченої 90-річчю Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, 2–3 жовт. 2009 р.). – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 64-68;
76. Даниленко Ю. О. Організаційна структура та функції Державної Варти як органу охорони правопорядку в Українській Державі 29 квітня – 14 грудня 1918 р.) / Ю. О. Даниленко // Часопис академії адвокатури України. 2012. - № 17. – С. 1-6;
77. Даниленко О. Українська радянська дипломатія 1920-х рр.: персоналії, статус, функції / О. Даниленко // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: Збірник статей. Випуск 36. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008.- С. 150-172;
78. Дацків Ігор Варшавська угода 1920 р. / Ігор Дацків // Наукові записки історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць. - Вип. 10. – Львів, 2009. – С. 65-72;
79. Дацків І. Б. Вихід України на міжнародну арену на початку національно-визвольної революції 1917 – 1921 рр. / І. Б. Дацків // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К., 2009. – Вип. 22. – С. 1-22;
80. Дацків І. Встановлення дипломатичних контактів Гетьманату Павла Скоропадського з країнами Антанти / Дацків І. // Вісник КНЛУ. Серія Історія, економіка, філософія. - 2012 - Випуск 17. – С. 101-106;
81. Дацків Ігор Встановлення дипломатичних відносин Української Держави з країнами Четвертого Союзу / Ігор Дацків // Мандрівець 2009 – Вип. 2. – С. 45-50;
82. Дацків І. Б. Головні вектори зовнішньої політики гетьманату П. Скоропадського 1918 р. / І. Б. Дацків // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету. Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2008. – Вип. 18. – С. 67-76;
83. Дацків Ігор Діяльність дипломатичної служби Західно-Української Народної Республіки / Ігор Дацків // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. праць. – Львів, 2009. Вип. 18. – С. 346-352;
84. Дацків Ігор Діяльність Дипломатичного корпусу Гетьманату П. Скоропадського за кордоном / Ігор Дацків // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного

- університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 1. – С. 93-98;
85. Дацків І. Дипломатичні орієнтири Української Центральної Ради на Антанту: Досягнення і втрати / І. Дацків // Київська старовина. – 2008. - № 6. – С. 38 – 48;
86. Дацків І. Б. Дипломатичні відносини Української Центральної Ради з країнами Антанти / І. Б. Дацків // Мандрівець. – 2010. - № 7-8. – С. 23 – 26;
87. Дацків І. Б. Дипломатичні стосунки Директорії УНР із радянськими урядами Росії та України / І. Б. Дацків // Український історичний журнал. – 2009. - № 3. – С. 108 – 121;
88. Дацків Ігор Дипломатичні відносини між Українською Державою і радянською Росією у 1918 р. / Ігор Дацків // Електронний ресурс;
89. Дацків Ігор Дипломатичні дії Української Держави за кордоном 1918 р. у захисті національних інтересів / Ігор Дацків // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія.. – Тернопіль 2008. - Вип. 1. – С. 90-94;
90. Дацків І. Б. Дипломатія ЗУНР на Паризькій мирній конференції 1919 р. / І. Б. Дацків // Український історичний журнал. – 2008. - № 5. – С. 121 – 137;
91. Дацків Ігор Економічні аспекти Брестського договору 1918 року / Ігор Дацків // Мандрівець. – 2008. - № 6. – С. 41-47;
92. Дацків Ігор Еволюція україно-французьких відносин в умовах Української революції (1917 – 1921 рр.) / Ігор Дацків // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець.. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – Вип. 13 – С. 152-162;
93. Дацків І. Б. Зовнішньоекономічні відносини України з Німеччиною та Австро-Угорщиною / І. Б. Дацків // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ: [б. в.], 2011. – Вип. 54. – С. 1-23;
94. Дацків І. Концептуальні засади організації і функціонування дипломатичної служби в добу Центральної Ради / І. Дацків // Українська наука: минуле, сучасне майбутнє. – Вип. 19. – Ч. 1. – С. 210-218;
95. Дацків І. Б. Міжнародна діяльність Західноукраїнської Народної Республіки / І. Б. Дацків // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ: [б. в.], 2011. - Вип. 44. – С. 1-12;
96. Дацків І. Проблеми соборності України на Брестських переговорах 1918 р. / І. Дацків // Мандрівець. – 2008. - № 5. – С. 20-26;
97. Дацків Ігор Політика Антанти щодо Гетьманату П. Скоропадського у працях українських дослідників // Ігор Дацків // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Вип. 12. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – С. 225-230;
98. Дацків І. Б. Політика Антанти щодо Української Центральної Ради в 1917 – 1918 роках / І. Б. Дацків // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2010. – Вип. 29. – С. 88-92;
99. Дацків Ігор Розбудова дипломатичної служби Української Держави 1918 р. / Ігор Дацків // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль 2008. - Вип. 3. – С. 93-99;
100. Дацків І. Б. Становлення україно-французьких дипломатичних відносин у добу Директорії УНР / І. Б. Дацків // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ: [б. в.], 2010. – Вип. 34. – С. 1-19;
101. Дацків Ігор Становлення дипломатичної служби Центральної Ради / Ігор Дацків // Мандрівець. – 2005. № 2. – С. 2-7;
102. Дацків Ігор Становлення дипломатичної служби УНР доби Центральної Ради / Ігор Дацків // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль 2009. - Вип. 2. – С. 92-98;

103. Дацків Ігор Українська дипломатія доби Директорії УНР: персоналії, статус, функції / Ігор Дацків // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – Вип. 2. – Ч. 3. – С. 125-135;
104. Дацків Ігор Україно-ангійські дипломатичні зв'язки у 1917 – 1921 роках / Ігор Дацків // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Вип. 1. – С. 185-192;
105. Дацків Ігор Україно-польські взаємини 1919 – 1920 рр.: Роль дипломатії УНР / Ігор Дацків // Україна дипломатична. 2011. – Вип. 12. – С. 795-816;
106. Дацків Ігор Україно-польський союз 1920 р. у контексті дипломатичних стосунків РСФРР і Речі Посполитої / Ігор Дацків // Історія України: маловідомі імена, події, факти: зб. статей. – Вип. 34. / НАН України; Інститут історії України. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – С. 57-81;
107. Демченко Т. П. Акт злуки Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки: історичний аспект / Т. П. Демченко // Державотворчий потенціал Української соборності (до 90-ї річниці проголошення Акту злуки Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки). Чернігів - Луганськ – Херсон – Івано-Франківськ – Кіровоград: Матеріали конференції / Чернігівський центр підготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, державних п-в, установ і орг.: Уклад. В. М. Бойко – Чернігів: Редакційно-видавничий центр «Сіверщина», 2009. – С. 4-6;
108. Дмитрасевич Н. О. Становлення та функціонування органів представницької влади в УСРР (1919 – 1922 рр.) / Н. О. Дмитрасевич // Часопис Київського університету права. 2010. – Вип. - С. 44-49;
109. Джейко Ж. О. Відродження національного досвіду застосування законодавчої техніки в Українській Народній Республіці, Українській Державі та Західноукраїнській Народній Республіці / Ж. О. Джейко // Право і громадське суспільство. Науковий журнал. - К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка (юридичний факультет). – Вип. 1. – 2013. – С. 4-49;
110. Дмитренко М. Ф. Зміни в адміністративно-територіальному устрою України в 1919 – 1920 рр. / М. Ф. Дмитренко // Український історичний журнал. – 2004. - № 6. – С. 52 – 65;
111. Дмитрасевич Н. О. Становлення та функціонування органів представницької влади в УСРР (1919 – 1922 рр.) / Н. О. Дмитрасевич // Часопис Київського університету права. 2010. – Вип. - С. 44-49;
112. Єгоршина О. О. Міністерство продовольчих справ УНР (червень 1917 – квітень 1918 рр.) / О. О. Єгоршина // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету. Серія: «Історія та географія». – Харків 2011. – Вип. 41. С. 57-61;
113. Єкабсон Е. Латвійсько-українські зв'язки за доби УНР / Е. Єкабсон // Український історичний журнал. – 2006. - № 2. – С. 59 – 71;
114. Єрмолаєв, В. Українська Центральна Рада: процедурні питання у здійсненні повноважень вищого представницького органу державної влади [Текст] / В. Єрмолаєв // Вісник Академії правових наук України. 2006 р. №3(46). – Х.: Право, 2006. – С. 74-80;
115. Єрмолаєв, В. М. До питання про перший український парламент – Українську Центральну Раду [Текст] / В. М. Єрмолаєв // Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 10. – Х.: Право, 2005. – С. 60-66;
116. Єфіменко Г. Визначення кордону між УСРР та РСФРР (1917 – 1921 рр. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць. – Вип. 20 / Відп. ред. С. В. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2011. – С. 135-177;

117. Єфіменко Г. Г. Еволюція державного статусу УСРР наприкінці 1919 – початку 1920 рр.: нетрадиційний погляд / Г. Г. Єфіменко // Український історичний журнал. – 2011. - № 6. – С. 80-105;
118. Єфіменко Г. Невмирущі міфологеми радянської історіографії (на прикладі відносин між УСРР та РСФРР в 1917–1923 рр.) / Г. Єфіменко // Світло й тіні українського радянського історіописання: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, Україна, 22-23 травня 2013 р.) / за ред. В. А. Смолія. - К.: Інститут історії України НАН України, 2015. – С. 31-43;
119. Журавльов С. А. Еволюція поглядів М. С. Грушевського на українську державу / С. А. Журавльов // Збірник наукових праць. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Серія: «Історія та географія». – Харків, 2012. – Вип. 44. – С. 211-216;
120. Загурський О. Б. Кримінально-процесуальна політика в період Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.) / О. Б. Загурський // Розвиток держави і права в сучасних умовах: досвід, реалії, перспективи: Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. (випуск спеціальний). – Луганськ - 2011- № 6. – С 158-164;
121. Зарицька І. М. Виникнення радянського земельного законодавства (листопад 1917 – квітень 1918 рр.) / І. М. Зарицька // Часопис Київського університету права. – 2008. – Вип. 1. – С. 43-49;
122. Іващенко В. А. Нормативно-правове оформлення податкової політики Центральної Ради та Генерального Секретаріату в аграрному секторі економіки УНР (жовтень 1917 – квітень 1918 рр.) / Іващенко В. А. // Часопис Київського університету права – 2012. – Вип. 1. – С. 26-28;
123. Іващенко В. А. Податкова політика Директорії в українському селі (вересень 1918 – листопад 1920 рр.) / В. А. Іващенко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. – Вінниця, 2010. – Вип. 18. – С. 93-95;
124. Ісаєвич Я. Західно-Українська Народна Республіка: втілення державницьких традицій / Я. Ісаєвич // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – Вип. 18. - С. 5-15;
125. Калакура Я. С. Три образи Гетьманату П. Скоропадського в українській історіографії / Я. С. Калакура // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Вип. 7. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 56-95;
126. Калакура Я. С. Нові підходи до висвітлення гетьманату Павла Скоропадського в сучасній українській та зарубіжній історіографії / Я. С. Калакура // Архіви України. - 2011. - № 2-3 (9273). – С. 262-274;
127. Калініченко В. В. Радянське земельне законодавство і звичаєве право земельної громади Наддніпрянської України в до колгоспному селі (1917 – 1930 рр.) / В. В. Калініченко // Збірник наукових праць Харківського педагогічного університету імені Г. С.Сковороди: Серія: «Історія та географія». – 2012. – Вип. 46. – С. 33-38;
128. Кашенко С. Г., Таран П. Є. Державне конституційне будівництво в Україні в першій період існування Центральної Ради (березень жовтень 1917 р.) / С. Г. Кашенко, П. Є. Таран // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Науковий журнал. – Серія «Юридические науки». – Том 23 (62). - № 2. – 2010. – С. 3-15;
129. Колосова О. О. Організація соціальної політики щодо безробітних урядами УНР та Гетьманату (1917 – 1921 рр.) / О. О. Колосова // Розвиток держави і права в сучасних умовах: досвід, реалії, перспективи: Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. (випуск спеціальний). – Луганськ - № 6. - 2011. – С 211-221;
130. Конотоп Ю. В. Політика Української Держави щодо освіти, науки і культури у часи правління гетьмана П. Скоропадського / Ю. В. Конотоп // Історичні науки: зб. наук. праць. – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – С. 75-81;

131. Корновенко С. В., Морозов А. Г. Аграрне законодавство Гетьманату П. Скоропадського та Білого руху Півдня Росії / С. В. Корновенко, А. Г. Морозов // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Вип. 7. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 131;
132. Корновенко С. В. Аграрне законодавство П. Скоропадського у контексті вітчизняного та європейського досвіду вирішення земельного питання (1918 – 1921 рр.) / С. В. Корновенко // Український історичний журнал. – 2008. - № 4. – С. 72 – 81;
133. Корольов Г. Більшовицька концепція федералізму в контексті Української революції 1917 – 1921 рр. / Г. Корольов // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В. Ф. Верстюк. - Вип. 6. - К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – С. 257-273;
134. Корольов Г. О. Ідея чорноморської федерації у поглядах Михайла Грушевського / Г. О. Корольов // Український історичний журнал. – 2011. - № 6. – С. 68-80;
135. Корольов Г. О. Ідея федералізму як парадигма історичної перспективи доби Української революції 1917 - 1921 рр. / Г. О. Єфіменко // Український історичний журнал. – 2010. - № 5. – С. 103-117;
136. Копиленко М, Копиленко О. Конгрес Трудового народу України / М. Копиленко, О. Копиленко // Вісник Академії правових наук України. 1997 р. №4 (11). - X. : Право, 1997. – С. 71-77;
137. Кравчук О. М., Мельник Н. М. Політика Української Гетьманської держави 1918 р, щодо органів місцевого самоврядування / О. М. Кравчук, Н. М. Мельник // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. – Вінниця, 2009. – Вип. 15. – 61-65;
138. Кривоший Г. Робітництво і Центральна Рада: до питання про соціальну базу української державності / Г. Кривоший // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Бердянськ; Запоріжжя, 1998. – Вип. III: Міжнародні відносини і проблеми державного будівництва в країнах Європи та Америки. – С. 19-27;
139. Кудлай О. Б. Діяльність народного міністерства внутрішніх справ УНР / О. Б. Кудлай // Український історичний журнал. – 2005. – № 2. – С. 90-104;
140. Кудлай О. Б. Створення та діяльність Народного міністерства праці Української Центральної Ради / О. Б. Кудлай // Студії з історії української революції 1917 – 1921 років: на пошану Руслана Яковича Пирого. Збірник наукових праць / Гол. редкол. В. Ф. Верстюк. - К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – С. 36-48;
141. Кудлай О. Створення та діяльність Генерального секретаріату першого складу (червень-липень 1917 р.) / О. Кудлай // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В. Ф. Верстюк. - К.: Інститут історії України НАН України, 2002. -Вип. 1. – С. 77-102;
142. Кудлай О. Організація, внутрішня структура та завдання Народного міністерства земельних справ УНР / О. Кудлай // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор Р. Я. Періг. -К.: Інститут історії України НАН України, 2010. -Вип. 5. – С. 83-115;
143. Кудлай О. Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки (доби Центральної Ради): персональний склад / О. Кудлай // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В.Ф. Верстюк. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012.-Вип. 7. – С. 242-272;
144. Кудлай О. Організація та становлення народного міністерства військових справ Української Народної Республіки(червень 1917 – грудень 1918 рр.) / О. Кудлай // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В.Ф. Верстюк. -Вип. 8. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – С. 44-80;
145. Кудлай О. Б. Діяльність Народного міністерства внутрішніх справ УНР / О. Б. Кудлай // Український історичний журнал. – 2005. - № 2. – С. 90-104;

146. Кудлай О. Б. Переговори Центральної Ради з представниками Тимчасового уряду (28 – 30 червня 1917 р.) / О. Б. Кудлай // Український історичний журнал. – 1999. - № 6. – С. 43 – 54;
147. Купчик О. Р. Організаційно-правові засади функціонування Народного Комісаріату Закордонних Справ УСРР (1919 – 1923 рр.) / О. Р. Купчик // Часопис Київського університету права. – 2010. – Вип. 2. – С. 30-34;
148. Купчик О. Торговельна дипломатія радянської України (1920 – 1923 рр.): головні дійові особи / О. Купчик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. – Вип. 2(115). Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В. Ф. Колесник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – С. 28-32;
149. Купчик О. Р. Деякі аспекти відносин між УСРР і Чехословацькою Республікою (1921 – 1922 рр.) / О. Р. Купчик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. – Вип. 77-79. Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В. Ф. Колесник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – С. 17-20;
150. Леміжанська О. Діяльність Департаменту місцевого самоврядування МВС Української Держави (травень-грудень 1918 р.) / О. Леміжанська // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В. Ф. Верстюк. - К.: Інститут історії України НАН України, 2011. - Вип. 6. – С. 217-229;
151. Леміжанська О. Трансформація органів місцевого самоврядування від Тимчасового уряду до Української Держави (березень 1917 – грудень 1918 рр.) / О. Леміжанська // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В.Ф. Верстюк. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012.– Вип. 7. – С. 163-177;
152. Леміжанська О. Органи місцевого самоврядування в державно-політичній моделі Гетьманату П. Скоропадського (квітень-грудень 1918 р.) / О. Леміжанська // Український історичний збірник (2010) / Головний редактор Т. Чухліб; заступник головного редактора А. Блануца. – К.: Інститут історії України НАН України. – Вип. 13. – Ч. 1. – С. 193-202;
153. Леміжанська О. Діяльність ревізійних комісій по перевірці органів місцевого самоврядування Української Держави (1918 рік) / О. Леміжанська // Український історичний збірник (2011) / Головний редактор Т. Чухліб; заступник головного редактора А. Блануца. – К.: Інститут історії України НАН України. – Вип. 14. – С. 64-73;
154. Любовець О. М. Напрями історіографічних досліджень та перспективи вивчення феномену Гетьманату П. Скоропадського / О. М. Любовець // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Вип. 7. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 15-24;
155. Любовець О. М. Аграрна політика урядових партій гетьманату П. Скоропадського / О. М. Любовець // Український селянин. – 2008. – Вип. 11. – С. 15-19;
156. Магурчак А. Оцінка Андрієм Жуковим українських визвольних змагань 1917 – 1921 рр. / А. Магурчак // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В.Ф. Верстюк. - К.: Інститут історії України НАН України, 2011. - Вип. 6. – С. 75-87;
157. Макарчук А. В. Проблема окреслення кордонів УНР та Української Держави у відносинах України з Четверним Союзом (лютий – листопад 1918 р.): історико-правовий аналіз / А. В. Мараєв // Часопис Київського університету права. – 2012. – Вип. 4. – С. 67-72;
158. Малець О. Початковий етап діяльності Директорії УНР у рецепції Матвія Стахіва / О. Малець // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – Вип. 18. – С. 704-709;
159. Малик Я. Державна аграрна політика Західноукраїнської Народної Республіки // Я. Малик // Демократичне врядування: науковий вісник. – 2008. Вип. 2. – С. 2-8;
160. Мараєв В. Р. Донське посольство М. А. Свечина-О. В. Черячукіна в Українській Державі (1918 р.) / В. Р. Мараєв // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Вип. 7. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 241-252;

161. Олійник О. М. Становлення радянського трудового законодавства в Україні (1917 – 1918 рр.) / О. М. Олійник // Збірник наукових праць Харківського педагогічного університету імені Г. С.Сковороди: Серія: «Історія та географія». – 2012. – Вип. 46. – С. 15-20;
162. Омельченко Н. Л. Напрями та види законодавчої діяльності у період Центральної Ради, Гетьманату та Директорії: Конституційно-правовий аспект / Н. Л. Омельченко // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 72-77;
163. Павлишин О. Комісії Трудового Конгресу України (1919 рр.): формування та діяльність / О. Павлишин // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В. Ф. Верстюк. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – Вип. 10. – С. 172-191;
164. Пилипів В. Військове співробітництво УНР та ЗУНР (1918 - 1919). Джерелознавчий аспект / В. Пилипів // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – Вип. 18. – С. 432-443;
165. Пиріг Р. Я. Гетьманат Павла Скоропадського: особливості законотворення (квітень-грудень 1918 р.) / Р. Я. Пиріг // Архіви України. – 2010.- № 1. (207). – С. 76-85;
166. Пиріг Р. Я. Земельна реформа гетьмана Павла Скоропадського: спроби проведення та причини невдачі / Р. Я. Пиріг // Український історичний журнал. – 2006. - № 3. – С. 68-84;
167. Подковенко Т. О. Директорія УНР: формування засад української державності / Т. О. Подковенко // Часопис Київського університету права. – 2007. – Вип. 4. – С. 35-41;
168. Полянський Олег Українська національна революція 1917 – 1920 рр. в історіографічній концепції Валентина Мороза / Олег Полянський // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – Вип. 18. – С. 682-693;
169. Пономарьова Г. П. Становлення виборчої системи Української СРР у 1917 – 1937 рр. / Г. П. Пономарьова // Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2008. – Вип. 97. – С. 199–205;
170. Пономарьов О. Бессарабське питання в українсько-румунських відносинах у 1917–1918 роках О. Пономарьов // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. – Вип. 89-90. Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В. Ф. Колесник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – С. 44-49;
171. Попенко Я. В. Україна – Франція у світлі політичних відносин в 1921 р. / Я. В. Попенко // Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету. -Запоріжжя: Просвіта, 2013. -Вип. 37. – С. 141-145
172. Попенко Я. В. Діяльність дипломатичної місії УНР у Франції (червень-грудень 1920 р.) / Я. В. Попенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2010. – Вип. 29. – С. 05-109;
173. Попенко Я. В. Діяльність дипломатичного представництва Директорії УНР у Бельгії та Нідерландах у 1919 – 1921 рр. / Я. В. Попенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2005. – Вип. 19. – С. 188-197;
174. Попенко Я. В. Діяльність дипломатичної місії УНР на Паризькій мирній конференції (липень-грудень 1919 р.) / Я. В. Попенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. - Запоріжжя: Просвіта, 2008. - Вип. XXIV: Соціальні та національні чинники революцій і реформ в Україні: проблеми взаємовпливів. – С. 176-182;
175. Попередня В. В. Зовнішньополітичні відносини між Директорією УНР та Німеччиною / В. В. Попередня // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – Вип. 15. – С. 79-88;
176. Присяжнюк А. Й. «Декларація Директорії УНР»: історико-правова характеристика / А. Й. Присяжнюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия «Юридические науки». – Том 21 (60). -№ 1. – 2008. – С. 37-42.
177. П'ятаха Н. Загально-трудова повинність в Українській СРР в 1919 – 1920 рр.: історіографічний огляд / Н. П'ятаха // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. – Вип. 108. Збірник наукових праць / За заг. ред. проф.

В. Ф. Колесник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – С. 32-35;

178. Ралдугіна Т. Відродження національної символіки в часи Української революції 1917 – 1921 років / Т. Ралдугіна // Студії з історії української революції 1917 – 1921 років на пошану Руслана Петровича Пирога. Збірник наукових праць / Гол. ред. кол. В. Ф. Верстюк – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – С. 109-122;

179. Ревергук В. Я. Фінансові системи України в 1917 – 1921 роках: історичний контекст // В. Я. Ревергук // Історична пам'ять. – 2012. – « 12». – С. 100-110;

180. Рогожин, А. Й., Гончаренко В. Д. Земельне законодавство Центральної Ради [Текст] / А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України. 1994р. №2. - Х.: Основа, 1994. - С. 52-60;

181. Рогожин, А. Й., Рум'янцев В. О. Федералізм М. Грушевського: ідеали та реалії [Текст] / А. Й. Рогожин, В. О. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України. 1996р. №6. - Х.: Акад. Правових наук України, 1996. – С. 67-77;

182. Рогожин, А. Й. Гончаренко В. Д. Центральна Рада і її правові акти [Текст] / А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України. 1993р. №1. – Х.: Акад. Правових наук України, 1993. – С. 42-50;

183. Рум'янцев, В. В'ячеслав Липинський – теоретик української державності (до 125-річчя від дня народження) [Текст] / В. Рум'янцев, М. Страхов // Вісник Академії правових наук України. 2007 р. №2(49). – Х.: Право, 2007. – С. 62-70;

184. Рум'янцев, В. Директорія Української Народної Республіки та пошуки стратегії державотворення / В. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України. 2008 р. №3(54). – Х.: Право, 2008. – С. 143-151;

185. Рум'янцев, В. До проблеми легітимності Української Держави гетьмана П. Скоропадського / В. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України. 2008 р. №2(53). - Х.: Право, 2008. – С. 79-97;

186. Рум'янцев, В. О. Ідея українського монархізму в творах В'ячеслава Липинського (До 125-річчя з дня народження) [Текст] / В. О. Рум'янцев, М. М. Страхов // Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 13. - Х. : Право, 2007. - С. 72-77.

187. Рум'янцев, В. О. Конституція УНР 1918 р. спроба розподілу влади [Текст] / В. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України. 1998р. №1(12). – Х.: Право, 1998. – С. 83-88;

188. Рум'янцев, В. О. Конституція УНР 1918 року – важливий крок у розвитку конституційного законодавства України [Текст] / В. О. Рум'янцев, Д. В. Лученко // Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 11. – Х.: Право, 2006. – С. 165-174;

189. Рум'янцев, В. Судова система в Україні за часів Директорії [Текст] / В. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України. 2001р. №4(27). – Х.: Право, 2001. - С. 84-94;

190. Рум'янцев, В. Судова система в Українській державі гетьмана П. Скоропадського [Текст] / В. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України. 2001р. №2(25). – Х. : Право, 2001. - С. 77-89;

191. Рум'янцев, В. О. Судова система в Україні в період «української революції» 1917-1921 рр. [Текст] / В. О. Рум'янцев // Проблеми законності. Вип. 100. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2009. – С. 53-62;

192. Рум'янцев, В. Третій Універсал Центральної Ради – курс на побудову української держави / В. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України. 2007 р. №4(51). – Х.: Право, 2007. - С. 92-100.

193. Рум'янцев В. Четвертий Універсал Центральної Ради - спроба здобуття незалежності / В. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України. 2008 р. №1(52). - Х.: Право, 2008. - С. 98-110;

194. Рум'янцев, В. Центральна Рада: становлення українського парламентаризму [Текст] / В. Рум'янцев // Вісник Академії правових наук України. 1997р. №4 (11). – Х.: Право, 1997. – С. 71-77;
195. Сердюк В. В. Правове становище найвищого судового органу в Україні часів відродження державності 1917 – 1920 рр.: історико-правовий аспект / В. В. Сердюк // Часопис Київського університету права. 2006. – Вип. 2. – С. 22-28;
196. Сердюченко Т. В. Аграрна реформа уряду П. Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) / Т. В. Сердюченко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: Серія: «Історія та географія». – Харків, 2011, Вип. 42. – С. 49-52;
197. Скальський В. Трудовий Конгрес України: оцінці публіцистів / В. Скальковський // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 – 1921 років. Збірник наукових статей / Головний редактор В. Ф. Верстюк. –К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – Вип. 10. – С. 191-204;
198. Скальський В. В. Діяльність адвокатів в період Центральної Ради / В. В. Скальковський // Адвокатура України: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу. – Київ; Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – С. 89-93;
199. Собко І. В. Ідея «трудої монархії» у державотворчій концепції В. Липинського / І. В. Собко // Дні науки філософського факультету – 2008: Міжнародна наукова конференція (16–17 квітня 2007 року): Матеріали доповідей та виступів. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – Ч. II. –С. 101-102;
200. Слюсаренко А. Г. Дослідження історії Гетьманату П. Скоропадського на кафедрі новітньої історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка / А. Г. Слюсаренко // Національна та історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Вип. 7. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 87-95;
201. Смогоржевська І. Законодавча діяльність Української Національної Ради / І. Смогоржевська // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – Вип. 18. – С. 236-239;
202. Степанюк А. Г. Законодавче забезпечення діяльності державного Сенату Української Держави 1918 р. / А. Г. Степанюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – Вип. 20. – Т. 1. – Частина II. – С.79-81;
203. Терела Г. В. Палати праці як наглядові органи за додержанням робітничого законодавства: аналіз законопроектної діяльності в Українській Державі (1918 р.) / Г. В. Терела // Часопис Київського університету права. – 2015. – Вип. 1. – С. 46-50;
204. Терела Г. В. Правовий статус інспекції праці: обговорення законопроектів урядовими комісіями за доби Гетьманату (1918 р.) / Г. В. Терела // Часопис Київського університету права. – 2015. – Вип. 2. – С. 31-36;
205. Терела Г. В. Система органів нагляду за додержанням робітничого законодавства за доби Української Центральної Ради / Терела Г. В. // Часопис Київський університет права. – 2015. – Вип. 3. – С. 41-45;
206. Ярош Д. В. Конституція Української Народної Республіки 1918 року про права і свободи людини: історичний досвід і сучасність / Д. В. Ярош // Університетські наукові записки. – 2006. - № 1. (17). – С. 6-11;
207. Ярош Д. В. Формування судової системи Української Народної Республіки періоду Центральної Ради / Д. В. Ярош // Університетські наукові записки. – 2007. - № 1 (21) – С. 18-22.
- Монографії. Есе. Студії:**
208. Боєчко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан / В. Боєчко, О. Ганжа, Б. Захарчук. – К.: Основи, 1994. – 168 с.;
209. Відносини держави, суспільства і особи під час створення радянського ладу в Україні (1917 – 1938 рр.). Колективна монографія. Том 1. Відповідальний редактор В. Смолій. - К.: Інститут історії України НАН України, 2013. - 750 с.;

210. Відносини держави, суспільства і особи під час створення радянського ладу в Україні (1917 – 1938 рр.). Колективна монографія. Том 2. Відповідальний редактор В. Смолій. - К.: Інститут історії України НАН України, 2013. - 812 с.;
211. Гай-Нижник П., Лейберов О. УНР у період Директорії: пошук моделі державного устрою (кінець 1918 – 1919 рр.) / П. Гай-Нижник, Лейберов О. – Ніжин, 2013. – 214 с.;
212. Гай-Нижник П. П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917 – 1920 рр.) / П. П. Гай-Нижник. – К.: «ЩеК», 2010. – 304 с.;
213. Гай-Нижник П. Податкова політика Центральної Ради, урядів УНР, Української Держави, УСРР (1917 – 1930 рр.) / П. Гай-Нижник. – К., 2006. - 303 с.;
214. Гай-Нижник П. П. Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павло Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) П. П. Гай-Нижник. – К., 2004 – 430 с.;
215. Головченко В. І., Солдатенко В. Ф. Українське питання в роки Першої світової війни: Монографія / В. І. Головченко, В. Ф. Солдатенко. - К. : Парламентське вид-во, 2009. – 448 с.;
216. Гошуляк І. Тернистий шлях до соборності (від ідеї до Акту Злуки) / І. Гошуляк. - К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2009. - 467 с.;
217. Гриневич В., Гриневич Л., Якимович Б. та ін. Історія українського війська (1917 – 1995). / В. Гриневич, Л. Гриневич, Б. Якимович та ін.; упорядник: Я. Дашкевич. - Львів: Світ, 1996. - 840 с.;
218. Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. С. Грушевський. – К.: Т-во «Знання» України, 1991. – 240 с.;
219. Дорошенко Д. І. Історія України 1917 – 1923 рр. В 2-х томах: Документально-наукове видання / Д. І. Дорошенко; Упородн.: К. Ю. Галушко. – К.: Темпора, 2002. – Т. 1. Доба Центральної Ради. – 320 с.;
220. Дорошенко Д. І. Історія України 1917 – 1923 рр. В 2-х томах: Документально-наукове видання / Д. І. Дорошенко; Упородн.: К. Ю. Галушко. – К.: Темпора, 2002. – Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 р. – 354 с.;
221. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / [О. Г. Аркуша, О. В. Бойко, Є. І. Бородін та ін.; відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; редкол.: С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін.]; Голов. упр. держ. служби України, Ін-т історії НАН України. – К.: Ніка-Центр, 2009. – Т. 1. – 544 с.;
222. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / [О. Г. Аркуша, О. В. Бойко, Є. І. Бородін та ін.; відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; редкол.: С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін.]; Голов. упр. держ. служби України, Ін-т історії НАН України. – К.: Ніка-Центр, 2009. – Т. 2. – 512 с.;
223. История внешней политики СССР 1917 – 1985: В 2-х т. / М.: Наука, 1986. – Т. 1. 1917 – 1945 гг. – 700 с.;
224. Капелюшний В. П. Здобута та втрачена незалежність: історіографічний нарис української державності доби національно-визвольних змагань (1917 – 1921 рр.) – К.: ОЛАН, 2003. – 608 с.;
225. Кудлай О. Б. Створення та діяльність народного міністерства міжнародних справ Української Народної Республіки (червень 1917 - квітень 1918 рр.) / О. Б. Кудлай. - К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – 116 с.;
226. Кудлай О. Б. Створення та діяльність народного міністерства земельних справ Української Народної Республіки (червень 1917 – квітень 1918 рр.) / О. Б. Кудлай. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. – 83 с.;
227. Литвин В. В. Україна: Добавівні і революцій (1914-1920) / В. В. Литвин. – К.: Видавничийдім «Альтернативи», 2003. – 540с.;
228. Мірчук П. Українська державність 1917 – 1920 / П. Мірчук. – Філадельфія, 1967. – 150 с.;
229. Нагієвський І. Історія української державності двадцятого століття / І. Нагієвський. – К.: Український письменник, 1994. – 413 с.;

230. Оглоблин Олександр Українська історіографія 1917 – 1956. Переклад з англ. / Олександр Оглоблин. – К., 2003. – 253 с.;
231. Реєнт О. П. Павло Скоропадський / О. П. Реєнт. - К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. - 304 с.;
232. Савченко В. А. Павло Скоропадський – останній гетьман України / В. А. Савченко. – Х.: Фоліо, 2008. – 380 с.;
233. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: Іст. есе-хроніки. У 4-х т.: Т. I. Рік 1917 / В. Ф. Солдатенко. – К., Світогляд, 2009. – 586 с.;
234. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: Іст. есе-хроніки. У 4-х т.: Т. II. Рік 1918 / В. Ф. Солдатенко. – К., Світогляд, 2009. – 411 с.
235. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: Іст. есе-хроніки. У 4-х т.: Т. III. Рік 1919 / В. Ф. Солдатенко. – К., Світогляд, 2010. – 453 с.;
236. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: Іст. есе-хроніки. У 4-х т.: Т. IV. Рік 1920 / В. Ф. Солдатенко. – К., Світогляд, 2010. – 442 с.;
237. Солдатенко В. Ф. Українська революція: концепція та історіографія (1918 – 1920 рр.) / В. Ф. Солдатенко. – К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга пам'яті України», 1999. – 508 с.;
238. Тимошук О.В. Охоронний апарат Української Держави (квітень – грудень 1918 р.): Монографія. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 462
239. Україна в міжнародних відносинах ХХ століття / За ред. проф. Малика Я. Й. – Львів: Світ, 2004. – 468 с.;
240. Юрченко О. Україно-російські стосунки після 1917 р. в правному аспекті. / О. Юрченко. – Мюнхен: Український вільний університет, 1971. – 402 с.;

Нариси. Брошури:

241. Верстюк В. Ф., Головченко В. І. Осташко Т. С. Нариси історії української революції 1917 – 1921 років У двох книгах. Книга перша / В. Ф. Верстюк, В. І. Головченко, Т. С. Осташко та ін.; Редакційна колегія: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, Р. Я. Періг, О. П. Реєнт, О. С. Рубльов, В. Ф. Солдатенко, Ю. І. Терешенко. – К.: Наукова думка, 2011. – 390 с.;
242. Верстюк В. Ф., Головченко В. І. Осташко Т. С. Нариси історії української революції 1917 – 1921 років У двох книгах. Книга друга / В. Ф. Верстюк, В. І. Головченко, Т. С. Осташко та ін.; Редакційна колегія: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, Р. Я. Періг, О. П. Реєнт, О. С. Рубльов, В. Ф. Солдатенко, Ю. І. Терешенко. – К.: Наукова думка, 2012. – 464 с.;

Підручники. Навчальні посібники.:

243. Акунін О.С. Історія міжнародних відносин (1914 – 2009 рр.) у питаннях та відповідях: Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / Укладач: О.С. Акунін. – Миколаїв: Вид-во Ірини Гудим; МНУ. – 2010. – 383 с.
244. Верт Н. Історія Радянської держави. 1900 – 1991: Пер. з фр. Навчальний посібник / Н. Верт. – К.: Видавнича агенція «Вертекс», 2001 - 480 с.;
245. Воронов В. І. Джерелознавство історії України: Курс лекцій / В. І. Воронов. - Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2003. – 336 с.;
246. Волочай Ю. В., Піхуля І. В., Ткач С. В. Історія конституційного розвитку України / Ю. В. Волочай, І. В. Піхуля, С. В. Ткач. – Кременчук: Кременчуцьке районне управління юстиції, 2010. – 28 с.;
247. Гладун В. О., Задерейчук І. П., Старіцин О. В. Українська державність в роки національно-визвольних змагань 1917 – 1921 рр.: Навчальний посібник / В. О. Гладун, І. П. Задерейчук, О. В. Старіцин. – Сімферополь, 2009. – 200 с.
248. Дещинський Л. Є. та ін. Історія України та її державності. Курс лекцій: Навч. посібник / Л. Є. Дещинський, С. В. Терський, І. Я. Хома, В. М. Тарабан, Р. Д. Зінкевич, Я. Я. Денісов, І. О. Гаврилів, І. В. Буковський, А. Я. Нагірняк. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 476 с.

249. Дорошенко Д. І. Огляд української історіографії. державницька школа: Історія. Політологія. Право / Д. І. Дорошенко; Редакційна колегія серії: Я. Пеленський, П. Сохань (співголови) О.Толочко (відповідальний секретар) В. Лотульницький, Н. Яковенко, К. Вислобоков, Я. Дашкевич, В.Ульяновський, І. Тирич, Р. Залуцький, Л. Білас; Упорядники: Ю. Пінчук, Л. Гриневич. - К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, 1996. – 290 с.;
250. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін. ; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран, В. К. Баран та ін.]; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ніка-Центр, 2011. – Т. 2. – 608 с.
251. История дипломатии У 2-х томах. / Под ред. академика В. П. Потёмкина. – М.: Политиздат, 1945. – Т. 2. – Дипломатия в Новое время (1872 – 1919 гг.). – 431 с.;
252. Захарченко П. П. Історія держави та права України: Навч. посіб. для дист. навч. / П. П. Захарченко. — К.: Університет «Україна», 2005. - 208 с
253. Історія держави і права України. Навчальний посібник / В. М. Калашніков, Г. Г. Кривчик, К. А. Марков; за ред. В. М. Калашнікова. – Дніпропетровськ, 2012. – 261 с.;
254. Калакура Я. С. Українська історіографія: Курс лекцій / Я. С. Калакура. – К.: Генеза, 2004. – 496 с.;
255. Калашников С. М. Русская дипломатика: Учебное пособие для вузов по специальности «История» / С. М. Калашников. – М.: Высш. шк., 1988. – 231 с.;
256. Копиленко О. Л., Копиленко М. Л. Держава і право України 1917 – 1920 рр.: Навч. посібник / О. Л. Копиленко, М. Л. Копиленко. – К.: Либідь, 1991. – 208 с.;
257. Коріненко П. С. Курс лекцій з історії України: [Навч. посіб]. У 4-х ч. Ч. 3: Новітня історія України / П. С. Коріненко, А. К. Фартушляк. – Тернопіль: Астон, 2007. – 416 с.;
258. Коріненко П. С. Курс лекцій з історії України: [Навч. посіб]. У 4-х ч. Ч. 4: Новітня історія України / П. С. Коріненко, А. К. Фартушляк. – Тернопіль: Астон, 2007. – 416 с.;
259. Музиченко П. Історія держави і права України: Навчальний посібник / П. П. Музиченко. У 2-х ч. – Одеса: Астропринт, 1998. – Ч. 2. – 272с.;
260. Овсій І. О. Зовнішня політика України (від найдавніших часів до 1944 року): Навчальний посібник / І. О. Овсій. – К.: Либідь, 1999. – 240 с.;
261. Політична історія України ХХ століття. У 6-ти т. Т. 2.: Револуції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко. – К.: Генеза, 2003. – 408 с.;
262. Політична історія України ХХ століття. У 6-ти т. Т. 3.: Утвердження радянського ладу в Україні / Авт. В. А. Греченко, Л. В. Гриченко, С. А. Кокін та ін. – К.: Генеза, 2003. – 446 с.;
263. Рубльов О. С., Реєнт О. П. Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. П. Реєнт; Заг. ред. В. А. Смолія. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – 310 с.;
264. Сірополко Степан Історія освіти в Україні / Степан Сірополко. - К.: Наук. думка, 2001. – 912 с.;
265. Табачник Д. В. Українська дипломатія: нариси історії (1917 – 1990 рр.): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. /Д. В. Табачник. – К.: Либідь, 2006. – 768 с.;
266. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України. Навчальний посібник / І. Я. Терлюк. – Львів: Ліга-Прес, 2007. – 92 с.;
267. Ткачук А. Законодавча техніка: Навчальний посібник / А. Ткачук. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2011. – 268 с.;
268. Україна в міжнародних відносинах ХХ століття: Навч. посібник / За ред. проф. Малика Я. Й. – Львів: Видавництво «Світ», 2004. – 468 с.;
269. Усаченко Л. М., Тимцуник В. І. Історія державного управління в Україні: навч. посіб. / Л. М. Усаченко, В. І. Тимцуник. – К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 292 с.